

Vrye Godes-dienst
of
t'Samenspreeckinghe tus-
schen Remonstrant en Contra-
Remonstrant,
OVER

De vrye Gods-dienstighe Vergaderinghen der
Remonstranten.

Met

Wederlegginge van Douchers oproerighe Predicatie:
C. Dungani redeloose Salvatien, &c.

Deur een Liefhebber der Waerheydt ende der
Vrye Godts-dienstigheydt.

Ghedruckt,
In 't laer ons Heeren, 1627.

Vrye Godes-dienst,
Of
t'Samen-spreeckinghe tus-
schen Remonstrant en Contra-
Remonstrant,

O V E R

De vrye Godts-dienstighe Vergaderinghen der
Remonstranten.

Met

Wederlegginge van Douchers opzuerighe Predicatie:
C. Dungani redeloose Salvatien, &c.

Door een Liefhebber der Waerhejdt ende der
Vrye Godts-dienstighejdt.

Ghedrukt;

In't laer ons Heeren, 1627.

Simon Episcopius

Vrye Godes-dienst

Colofon

Oorspronkelijke uitgave 1627

Getranscribeerde digitale uitgave (PDF) door de Coornhertstichting, Nijmegen 2018

Digitale Bibliotheek Non-conformisten nr. 2

Redactie: J. Gruppelaar

Vormgeving: M.W.F. Yland

©2018 Coornhertstichting / Alle rechten voorbehouden

j.gruppelaar@kpnplanet.nl | www.coornhertstichting.nl

Gheloofs-vryheydt.
Of
t'Samen-spreekinghe
tusschen Remonstrant en Contra-Remonstrant.

R*emonstrant.* Hoe ist, Buerman? uw' aensicht staet treurigh, dunckt my: ist niet wel met u?

Contra-Remonstrant. Met my, buerman, ist wel, Godt lof; maer als ick om onse ghemeene Vaderlant denck, soo doet mijn hert my van binnen soo wee, dat men het aen mijn aensicht van buyten mercken can. Ick can't niet verduwen noch overkomen. 'Tis 'teen verdriet op't ander, 't eene wee op't ander, wonde op wonde, flagh op flagh. 'Tloopt al teghen stroom en windt: buyten, binnen, te water, te lande, in oosten en westen, nergkens gheluckt het. Wy hebben het soo breedt voor ghehadt met het Gheloof van onse Synode en de macht van ons Landt. De spiicker, meenden wy, was vast gheslaghen in de muer van *Bohemen*, daer souden de standaerts van alle de wereldt aen ghehanghen worden. Den *Keyser* soude sijn Rijck, den *Paus* uyt sijn stiel, den Coningh van *Spangien* uyt *Oost* en *West-indien*, jae uyt sijn eyghen Landt naeckt en bloot in't hemd' moeten danssen. De conquesten van *Brabant*, *Vlaenderen* en alle de andere Provincien konden ons niet ontgaen. Die vande Religie in *Vrankrijck*, onse gheloofs-verwanten, souden deur onse middel en behulp haren Coningh sijn Rijck te bangh maken. Somma de vane van onse nieus ghecanoniseerde Religie soude over al vlieghen en boven alle standaertts en wimpels verheven uyt-steecken. Onse Propheten verseeckerden het ons uyt Daniel en uyt Apocalipsis en uyt nieuwe ghesichten en openbaringhen. Wy geloofden het gaern: want het gingh ons mede, en het stondt schoon voor ons. 'Twas ons hier wel gheluckt nae onsen

sin: wy hadden het Landt en de Kercke nae onse handt gheset: wy meenden, dat alle andere dinge ons van selfs, als van een leyen daeckjen, soudén hebben comen toe-vloeyen. Maer, helaes! 't gaet heel anders. Wy hebben al de werelt op onsen hals ghehaelt, en soudén nu met onse vrienden en middelen wel op een ton danssen. *Duyts-lant*, sijn wy quijt: de spijcker, in de wandt van *Bemen* gheslaghen, is los, jae gheheel uyt ghetrocken. Den Coningh isser nu schoon uyt, hy heeftet aen alle kanten versocht en wy met hem. Wy sijn onlanghs met *Engelant* na Calis geloopen, om et daer te beproeven: maer wy sijnder kael af gecomen. Den Keyser vervolght steeds sijn victorien en naerdert vast den Eems en de Sondt. Den Coningh van *Denemarcken* heeft nu mede de nederlage gehadt; so dat onse hioe van den Keyser te stuyten, of tot redelijck verdragh te brengen, onder de voet leyt. Onsen vromen strijdtbaren *Prince Maurits* is doodt. Hy heeft sijn hert-seer moeten sien aen sijn schoone Stadt van Breda, en aen het mislucken van alle sijne wel-bedachte aenslagen. Desen tegenwoordigen *Prins* comt, eylaci! in eeb verwerden en verlopen staet. De *Bahye* in *West-indien* hebben wy so licht verloren als gewonnen. 'tWare beter noyt begonnen geweest: daer me hebbe wy een groot deel van onse reputatie en een voet in dat Landt verloren. De *Duyckerckers* houden de Zee steeds onveyligh en make de Haen daer in, dickmaels niet sonder merckelijcke schade voor onse Vaderlandt. Die vande Religie in *Vranck-rijck* is het water in de mondt gheloopen. Hondert en twintich Steden of plaetsen van affeurancie sijn sy quijt. *Rochel* heeft en houdt een geduerighe bril op de neus: van ons hebben sy gheen hulp te verwachten. Wy bieden den Coningh selve de handt teghen haer: en hier binnen sitten wy selfs met een gelade schi aen de gront: wy hebben het al by geset tot den tweehondertsten penningh toe. Daer is niet meer ten besten. 'tVolck is uytgheout en uyt ghemarghelt: 'tmach niet meer. De Regenten derven niet meer. Coopmanschappen, Ambachten, neeringhen staen by nae stil. d'Een siet op d'ander: elck sucht, elck klaeght, elck kermt, De Heere schijnt niet sijn seghen van't Landt gheweken te sijn. Ick weet niet wat ick sal dencken. 't Plagh anders toe te gaen. Daer by komt dan noch, dat onder onse Gheloofs ghenoten daghelijcks soo vele en soo schandelijcke bommels uyt vreecken, sooleelijcke vileyne aposteumen opbarsten, dat ick my schame, als ick by u of uwe Gheloofs-verwanten kome. De Stadt-huysen en Kercken waghen daer af. 'tIs dan met 's Landts, dan met der armen geldt (o schande!) daer onse sijnste en yverichste broeders mede deur ghegaen sijn. 'tIs te grof. Ondertusschen hoemen uwe vergaderinghen soeckt te weeren en te keeren, soo en swicht ghy nochtans niet. Ghy onderhoudtse en blijftse onderhouden over al, in alle Steden en een platten lande, grof en dick. Ghy wordt niet moede, hoe hart het gaet, hoe langh het duert, hoe swaer het valt. Ghy groeyter en bloeyter teghen aen. Summa, ick weet niet hoe wy hier in't Landt staen.

Remonstrant. Soo is dan uwe swaricheyt en hertseer over het ghe-meen qualijck varen van onse Lieve Vaderlandt. Ghy hebt seker redenen daer

toe. 't Moet een steenen hart zijn, dat sich niet en erbarme over onsen staet. 't Tis wel verlopen met ons sedert eenighe weynighe Jaren herwaerts. Wy hebben den Oorlogh ghewilt, en die is ons wel deghelijck te huys ghekomen. Wy eeten de vruchten van onsen bloedighen wensch. Maer klaghen is gheen raden, suchten, steenen en kermen is gheen helpen. Wat raet? wat hulp?

Contra-Remonstrant: Ick bender uyt. Sijnder gheen wijser aen't stuer als ick, soo moghen sy't schip wel op Godts ghenade laten drijven en kerven de mast, of stueren het inde naeste havens, (daer het altijd wel wellekom sal zijn) al soudensy soo doende 'teene jock om 'tander verwiffelen, en daer by een eeuwighen oorlogh met *Spangien* trouwen. Ick sieder anders geen gat deur. Maer ick laet daer mede begaen die aen't roer sitten en die de sorghe bevolen is. Wat my aengaet ick soude somtijds wel een weersin in't Landt en in onse Ghemeente krijghen, soo qualijck staen my veel dinghen aen, ten ware dat ick my versekert hiel, dat de ware, suyvere, Ghereformeerde Religie by haer is. Den Heylighen Gheest en de Synode van *Dordrecht* ghetuyghen my dit; daer houde ick het mede. Ick kan oock in uwe gevoelen geen so soeten smaeck en geur vinden. 't Geloof alleen, sonder de wercken, de eewige verkiesinge sonder eenighe aenmerckinge op onse gehoorsaemheydt of onghehoorsaemheydt dat is mijn eenige herten-troosten in leven en sterven. Daer steun ick op, als op een plicht-ancker, hoe't waeyt, hoe't stormt, hoe't gaet. Ick sie nimmermeer op mijn wercken: bekommere my oock daer over niet seer. Ick laet goede en quade onder malkanderen loopen: want alse altijd goet soudensijn, soo soude ick vreesen my te verhoovaerdigen, en op de ghenadighe verkiesinghe niet ghenoch te vertrouwen. Ick ben daerom niet droevigh, al looptersomtijds en cleyne of groote swackheyt onder. Ick verhef te meer de ghenade, en gheloove te vaster de absolute verkiesinghe: uwe Religie loopt al op conditien van ghehoorsaemheydt, van heylicheyt des levens, van goede wercken en onderhoudinghe van Godts geboden: 'tis te langen, te swaren, te sorgelijcken wegh: 'tstaet te wanckel dat op conditien van onse wille staet. 'Tis gheen troost, die conditioneel is. De conditien sijn te bitter, dan datmen daer die soete lieffelijcke geur van gherusticheyt en versekertheyt onser saligheyt soudenskonnen uyt-trecken, of't comt te langhsaem by. Een soete, lichte gherustheydt is het peerelken van onse Religie. Al liep het ons al teghen watter is, dien eenigen troost soude ick vast willen houden. Sy komt insonderheyt te pas als men ghesondicht heeft en aldermeest op het eynde van ons leven, hoe dat wy oock soudensmoghen 'tselve aenghestelt hebben. 't Is dan Honch en honighraten in de alder-gedebaucheerste Coninghen en Princen mondt. De President van onse Synode heeftet ons in een schoon staeltjen laten lesen. Dats een juweeltjen voor de sondaers, om het op't leste vry aen te laten comen, en dan niet min ghetroost te sterven, als of sy de vroomicheydt selven gheweest

waren. Hy gheeft daer de absolutie in forma. Mijn hart gaer open, als ick het lese: want ick appiceere het tersont op my selven, insonderheyt als ick kome swaerlijck te vallen. Daerom alle die ghene, die my desen troost soecken te benemen met hare dispuysten, ofte dit proinct van onse Religie teghen-spreecken, houde ick voor mijne meeste vyanden, om datse de ziel van mijne ziel soecken te dooden. Meene oock datmen de soodanighe met alle kracht en gheweldt van ons behoort te weeren en te keeren, hare Leeraers te swaerd en te vyer te vervolgen, om geen waerom te laten, datse by ons vergaderinge maken, daer in't contrarie soude geleert worde, tot ontristinghe van onse conscientien en disreputatie van onse loflijcke Synode.

Remonstrant. Hoe dus, Buerman? niet hoogher. Ghy trecht het seyl in't top. Dit loopt heel op sijn Spaensch en op sijn Paepsch. Ghy pleecht anders te spreecken, doe ghy onder het Spaensche jock en het Pauselijck Cruys sat en doockt, ghelijck wy nu sitten onder het uwe: doe songht ghy anders; selfs noch onlanghs. 'Ten is gheen of nauwelijcks acht jaer gheleden, doe ghy sonder reden, buyten noodt, teghen wil en danck van uwe Overheden, buyten en binnen de Steden lieft afghesonderde vergaderinghen maken. 'Twas doe al conscientie-dwangh en Tyrannije, daer in u te willen verstooren. Dese uwe tale luydt nu voorwaer wel anders. Hebben wy dan daerom voor onse Privilegien ende vrijheydt van onse Conscientien teghen den *Coningh van Spangien* ghevochten en hem uyt sijn Erf-landen gheholpen, op dat ghy u in sijne plaetse weder daer in souder brenghe, om met ons om te springhen nae u goetdunchen alleen, even als hy ghedaen hadde? Soo hebben wy dan teghen den Tyran ghevochten, maer niet teghen de Tyrannije: d'eene dwinghe-landt daer uyt gheholpen, om d'ander weder op sijn stoel te helpen. Soude dat iet wel voor de vrijheydt ghevochten sijn? Denckt ghy niet, lieve Buerman, dat dit moghelijck een van die groote sonden is, daerom dat Godt onse Landt nu soo plaeght, als ghy seght: en in plaetse van soo menighvuldighe segheninghen, als hy plaght te reghenen laten over het selven, nu d'eene vloeck bynae op d'ander toesent. Siet toe, de Heere is rechtvaerdigh, hy meet dickmaels weet uyt, soo als hy in ghemeten heeft en met de selve mate. Hy staet wel den eenen Tyran met den anderen, en de leste somtijds met de eerste om eene en de selvighe oorsaecke. En die de selvighe schoenen, diese eens uytghetrocken hebben om sijnent wille, wederom aentrecken om haer selfs wille, verdienen en halen op haren hals sulcken rechtvaerdighen oordeel. Bedrieght u selven niet en veele onnoosele, die met u 'tghelach soudens moeten betalen. Verlaet u niet op gheloof, dat u soo lieffelijcke dunckt. 'Tis al niet goet wat soet is. 'Tschadelijckste venijn schuyt somtijds inde lieffelijckste saussen. Siet het vergult vande pillen niet aen, daer onder is verborghen dat bitter is als roet en galle. Hoe soeter, hoe lieffelijcker, hoe ghemaeckelijcker yet schijnt voor uwe vleesch, tot verschooninghe van uwe sonden, hoe sorghelijcker het is. Rechte

troost voor de siele moet deught, moet goede wercken, moet een goede conscientie volgen: anders ist een gemaecte ydele troost, die soo veel ons helpt als een droom van rijckdommen inde nacht ons helpt, als wy arm zijn. Daer behoeft niet veel geleerd, gearbeyt, gepredickt te worden, om ons dien troost te doen genieten hy volghet van selfs. Die vroom sijn die troost de Heere selfs, en die troost hy met onuytsprekelijcke vreuchde. Want hy versekert haer dat hoe het haer hier gaet, hy niet te minhaer sal vergelden hare vroomicheyt met een eeuwighe belooninghe: dat is een ronde o. 't Ghebreeckt aen Godt nimmermeer: 't ghebreeckt altydt en alleen aen ons: wy troosten ons te vergheefs; Godt moet ons selve troosten; Godt troost niemant die sonder gheloof is; die is sonder gheloof, die sonder goede wercken, sonder Christi liefde is. Waer wreetheyt, waer verdruckinghe, waer vervolginghe, waer Tyrannie is over den vromen, daer kan gheen liefde Christi plaetse hebben: want die ghebidt ons selfs onse vyanden lief te hebben, hoe veel te meer de vroomen, de Godtvreesende, de onnoosele, insonderheyt als sy doelen, om haer te rechte te helpen: maer seght my doch, Buerman, wat reden hebt ghy om soo een schrickelijck siel en landt verderffelijck geweldt te willen ghebruycken teghen andere Ghesintheden, die met u in vrede als ghetrouwe Burghers en landsaten, jae als vroomen Christenen, leven willen?

Contra-Remonst. Redenen, Buerman? 't Is daer mede niet te doen: 't soude dan weder op disputeeren aencomen: dat ben ick moede. Ick achte dat niet alleen onnoodigh, maer oock ydel en te vergheefs. De Synode van *Dort* heeft nu een vonnis en sententie definitijf ghesproken, daer laet ick het by. Oock soo is onse gheloof een puere loutere gave Gods, die alleen van Godt komt, sonder eenighe onse toedoen. 'T disputeeren, 't krackeelen helpt daer niet meer toe, als een blaes met boonen. Onse Leeraers segghen en drijven wel anders, maer als men het wil insien, soo komt het op de heymelijcke en almachtighe werckinghe Gods aen: Die doet het alleen en al. Alle andere dinghen worden niet ghedaen dan pro forma. De Schriftuere, sonder prediken, sonder disputeeren, sonder knibbelen, ons voor ooghen ghestelt, is ghenoech en doet even veel. De verwe werdt ghesien, maer en is gheen oorsaecke, die ons doet sien. 'T licht en de kracht, die ons Godt gheedt, doen het alleen. Alle die gheene, die dit licht, dese gave, dese kracht van Godt niet en ontfanghen, die sijn vleeschelijcke menschen, die en begripen noch kunnen niet begripen die dinghen, die des gheests Godes sijn, al preekten, al disputeerden ghy duysent jaer langh. Ghy stelt de blinde verwen voor ooghen en ontsteekt keersen voor hun aen, om haer te doen sien. Te vergheefs. 'Tis hun een dwaesheyt. Waer toe dan met sulcke menschen ghedisputeert en sijn hoeft ghebroocken? 'Tis even soo veel als op rotsteen ploeghen en water dorsschen. Men knibbelt, men spiegel-vecht, men hayrklooft met den dooven en dooden. 'Tis best, datmen alle soodanighe, als een hoop vleeschelijcke menschen, jae als een hoop quade wol-

ven en beeren, aen den bond legghe, toome, breydele en dwinghe, niet om haer alsoo gheloovighe, vroom, goede Christenen te maecken: Want dats onmoghelijk, daer behoort wat meer toe; Godt moet dat met een stercke kracht en alleen doen; maer om haer te beletten, datse met haer vleeschelijck vernuft niet moyelijcken vallen den uytverkooren kinderen Godts; en het ware Israël, dat de aerde belooft is tot een erfdeel, en dat daer in alleen gherust leven moet. Dese wegh dunckt my de kortste, de gherustighste, de seeckerste voor ons en onse Gheloof. Dispuuten sijn niet dan moeyelijcke omweghen en pijbancken voor ons, als wy wel gherust sijn. Daerom en ghevalt my ooc niet wel, dat sommige vande onsen haer weder met disputeren beginnen te behelpen. 'Tis een quaedt teecken. 'Tgeweldt disputeert kort en bondighst. De Schouten en Dief-leyders make argumenten, die binden en fluyten. De Placcaten sijn onwederlegghelijcke *Theses*: die daer teghen kickt, is ghevanghen of gheslaghen. De Schepen-bancken maken decisien en conclusien, daer niet op te krackeelen valt. 'Tis daer, strijckt en set. Repliceren en dupliceren en geldt daer niet. Een argument in *Barbara*, *Ferio* of *Davitis* heeft daer plaetse, daer mede worden alle teghenspreckers kort om de mondt ghestopt. Dit weten onse Predikanten wel: sy hebben het nu seven jaer langh beproeft; en daerom dunckt my, datse seer wel hebben ghedaen, datse in die gantsche tijdt haer niet ghekreunt hebben over alle die Boeckjes, die van de uwe so nu so dan onder de man ghestroyt sijn gheweest, maer daer op gansch en al ghesweghen hebben. Waer toe? de Schouten en Rackers disputeeren voor haer: die lieten sy 't afhacken: de Soldaten streeden aldersterckst daer teghen, die schooten argumenten soo swaer als loot de luyden in't lijf, datter de siel navolghde. Dese lieten sijder mede begaen. 'Twas haer ghenoech, dat sy de Magisteraten een hardt onder den riem staken, om de Placcaten te executeeren, souder eenighe ooghluyckinge, ghelijck sy noch onlanghs gebben gheresolveert te doen, soo in hare Suydt-en Noord-Hollandtsche als Utrechtsche Synode, als blijkt uyt dit extract, dat ick hier by my hebben, ghetrocken uyt het Synodale Resolutie-boeck des Synody van *Vtrecht*, *SessL v. Artic: 4.* dat aldus luydt: *De Synodus conformeert haer met de Articulen des Suyd-en Noordhollandschen Synody, aengaende het loopen vande Arminiaensche ghebannen of uytlandische Predikanten, en dat deur de ghedeputeerde des Synody versocht mach worden, dat de Placcaten, teghen de selve gheëmaneert, mochten ter executie ghestelt worden.* In conformiteyt van welcke Resolutie sy oock hare Remonstrantie aen de H. H. Staten van *Hollant* ende *West-vrieslandt* in Martio leftleden hebben over-ghelevert, by welcke sy expresselijck versoecken, dat hare Ed. Mog. ghelieve niet alleen haer placcaten te resumeeren, en het selve alomme van nieuws te doen publiceeren, maer oock hare E. E. ghecommitteerde Raden te autoriseren (dat klinckt) om by versuym of nalaticheydt de respectieve Magi-

straten ofte Officieren 'tselve alomme te doen executeren. Dit behaeght my. 'T gaet soo best, soetst en ghemackelijckst voor ons en onse Leeraers. Disputeren dan noch onse Leeraers somtijds op de Stoel teghen u l. gevoelen, dat gaet daer mede henen: daer staen sy alleen, en niemant spreekter teghen. Daer winnen sy het altijdt met kosten en al. Sy gaender gladt me deur, en breecken alle de Argumenten als vlas en stroo: Want hoe sy 't maecken, wy sijnder mede te vreden: Wy weten dat wy het rechte gheloof hebben: wy twijfelen daer aen niet, Want soo wy in't alderminste twijffelden, soos ouden wy't rechte geloof niet hebben: wy en kunnen het oock noch gheheel noch eyndelijck verliesen: waer toe dan daer nau op ghelet, oft met disputeren veel waters vuyl ghemaect? 'T is niet dan hoofd-brekinghe.

Remonst. Soo, Buerman, soo: ghy gaetet me deur even als of het klockspijs waer: ghy vinter gheen been in: Soo doende soudt ghy het gheheele Pausdom, dat ghy eens schijnt uytghespoghen te hebben, wederom wel graegh op swelghen en verduwen. Vande Schouten soudt ghy licht tot den Beul komen, en vande Kerckers tot de schavotten, galgen, vyeren en raderen. Want den Beul bindt, stuyt en stopt de monden noch veel lichter en dichter toe; sulcks dat een mensch stom wordt en niet een woordt meer spreeken en kan teghen 't ghene hem voorghe worpen wordt. Daer mede ist cort ghedaen. In een ooghenblick suijs hy de knoop deur en leydt het verschil ter neder in 't sant; daer kickt niemandt na. 'Tis met een slagh gedaen: daer na sie ick d'Inquisitie in't Landt, om gerust te wesen, eve als *Spangien* nu is.

Contra-Remonst. Jae wel, Buerman, om de recht waerheydt te segghen, dunckt u dien voet soo vreemt? Mijnen t' halven, ick derf wel segghen met eenighe van onse Godt-gheleerde, hoogh-verlichte en recht yverende Leeraers, dat, hadden de *Spangiaerden* en andere Papisten de ware Religie soo wel ghehadt, als wy, sy en souden het niet qualijck voor hebben ghehadt met hare Inquisitie en met het uytroeyen en dempen van allerley andere Secten: dan't ghebrack haer aen 't principaelste. Hierom ist dat de Moeder-stadt van onse Religie *Geneven* de practijcke daer van met recht altijdt naghevolght heeft en noch naevolght, nae welckers exempel wy oock gaerne, als nae een loffelijck patroon en model, dit onse Landt souden hebben willen satsonneren haddet willen ghelucken.

Remonst. Ick twijfel niet, Buerman, of dit is de recht intentie, het eenigh wit en ooghemerck van uwe principaelste Leerarts, die't Secreet van de Misse weten. Sy legghen alle in dat Gast-huys sieck: Eenighe soecken het wat te bewimpelen, maer sy en kunnen het soo wel niet doen, oft sy laten den geck hier en daer al uyt de mou kijken: waerder maer een kleyn glazen vensterken voor haer hert, men soude den Paus en de Spaensche Tyrannie daer soo klaer in sien leggen, als den dagh. Hare practijcke over al, daer sy Bars en Meester sijn, wijst het uyt. Wy sien, tasten en ghevoelen het nu seven Jaren langh. Men gheeft het Kindt een anderen naem, maer letter wel op,

't is al een Moers Kindt. 'T is de selve Moninck, maer hy heeft een ander kap aen. Mijnen t'halven, ick hebber een soo grooten afkeer van, dat ick schrick, als ick denck om een soo wreeden Religie. 'T is my een grouwel. Ick can oock niet sien, wat reden, jae schijn van reden, dat byghebracht kan worden voor soo een Moorders-gheloof. Daer en strijdt niet meer teghen de Religie van *Christus*, als vervolginghe, als verjaginghe, als dooden en moorden van onnoosele vrome menschen. Daer is gheen meerder wreetheydt, als sich over dolende en dwalende menschen niet te ontfermen. Godt gheboodt eertijds zijn Dolck, dat sy harer naesten, schoon hare vyanden sijnde, verdwaelden os of esel weder te recht souden brenghen: Wat behooren wy nu dan niet den dolenden en vromen sielen te doen? Ons wordt belast, dat wy onnoosel moeten sijn als duyven; die sijn onvoorsien van klauwen en beck, behelpen haer niet dan niet vlieghe en ontvlieghe. Dat wy als Schapen en Lammeren in't midden dese wreede wereltd ons draghen moeten: wat isser onnooseler als een schaep, als een lam? Schapen en Lammeren bijten noch verslinden niet. 'T is der Wolven aert de weer-en wapen-loose Schapen te verworghen en haer met haer bloedt te voeden. 'T is vriedelijckheydt, 't is minnelijckheydt, 't is mewaricheyt, 't is barmharticheyt, 't is mededoghentheydt, 't is bescheydenheyt, 't is sachtsinnicheyt, langhmoedigheyt, reckelijckheydt, vrede, liefde, die ons deurgaens in het Woordt Godes gherecommandeert worden. Wy worden belast te leeren, te onderwijsen met alle langh- en sacht-sinnigheyt den ghenen, die contrarije ghesint sijn, of Godt t'eenigher tijdt gave, dat sy haer bekeerden. Onsen Heer en Heylandt *Iesus* heeft anders niet geleert, anders niet ghedaen in sijn gantsche leven. Hy heeft de tegehnspreekinghe der Sondaren teghen hem met alle lijdtzaamheyt ghedraghen en uytghestaen. Als sijne Discipulen hem vraeghden, of hem liefde, dat sy seyden, dat het vyer van den Hemel viel en verslonde den ghenen, die hem den pas deur *Samaritanen* weygherden, soo bestrafte hy haer en seyde, *ghy en weet niet wiens gheestes Kinderen dat ghy zijt: Want de Sone des menschen en is niet ghekomen om te verderven de zielen der menschen, maer om te behouden*. Hy noemt sijne leere een soet en lieffelijck jock, daer ruste voor onse zielen in te vinden is. Hy is ghekomen om te soecken het verloren Schaep, dat van de rest verdoolt was. Sijne wonderen sijn niet dan weldaden gheweest: sijne wercken vol onnooselheyt en onvermoeyde lijdtzaamheyt: Sijne lessen en leeringhen niet dan gheduerighe recommandatien van liefde en onnooselheyt. Dese sijne voetstappen belast hy ons te volghen, selfs tot het beminnen tot het seghenen toe van onse vyanden, van onse haters, van onse vloeckers, van onse vervolghers, op dat wy volmaect sijn, ghelijck als Godt selve volmaect is, die sijn Sonne laet schijnen over goeden en quaden, en het laet reghenen over rechtvaerdighen en onrechtvaerdighen. Die dit doet, die heeft sonder twijffel de beste jae de rechte Religie *Christi*. Die dan de beste Religie heeft, moet

gheheel contrarie doen, als ghy besluyt, die daerom meent recht te hebben om

alle die ghene, die uwe Religie niet toe en staen, te moghen weeren, keeren, jae dempen en uytroyen, om dat ghy de recht Religie quansuys hebt. Schoon ghenomen 'tware waer, soo most ghy dan reghelrecht anders jae teghen u selven besluuten, so verre ist van daer, dat ghy daer deur sulcken recht soudet krijghen over anderen, als ghy u selven toe-eyghent. Nu wat reden dat ghy hebt, om uwe Religie voor de beste te houden, laet ick daer staen. Ghy gaet 'tseyl op u eyghen oordeel, soo doet elck een. Eick meent dat sijn gheloof het beste is. Sal dat yemandt recht gheven over alle anderen, soo heeft d'een soo veel recht als d'ander. 'Tsal dan op de sterckste aenkomen. Niemandt sal een martelaer worden, dan die het aen kracht ontbreken sal, om anderen, jae de gheheele werelt, waer't moghelijk, tot martelaren te maken. Maer misschien hebt ghy eenighe bysondere redenen, Buerman, waerom ghy een soo hart en wreedt ghevoelen en ghemoet hebt teghen alle andere ghesintheden, insonderheyt de *Remonstranten*. Hebt ghy eenighe, ick bidde u laetse my hooren: ick sal u, hope ick, doen rusten en voelen, datse niet om't lijf en hebben: want het dunckt my veel te vreemt vanden aerdt eens Christens soo te procederen, als ghy en de uwen meenen datmen behoort te doen.

Contra-Remonstrant. De peincipaelste reden heb ick nu al gheseyt. Maer wat behoef ick u veel redenen te gheven van dit mijn ghevoelen? Vraeghtse uwe eyghene Leeraers, die hebben het soo verstaen, doe sy noch de Magistraten aen hare handt en 'tjae in't Landt veyl hadden: ghelijck blijkt uyt het ghene onsen Broeder Dunganus te Utrecht, dit aengaende, voor desen in't licht heeft ghegheven. 'Tis waer de uwe hebben daer teghen, onder den naem van eenighe lidtmaten van onse Ghereformeerde Kercke, sommighe Condiderationen deur den druck hem doen behandighen, die my oock inden eersten scheenen vry wat om 'tlijf te hebben, maer daer teghen heeft hy nu onlanghs weder Salvation uytghegheven tot verdedigingh van sijn voorghemelde Schrift, die wederom soo klaer schijnen te sijn, datter niet op te segghen valt.

Remonstrant. Ghy doolt grootelijks, lieve Buerman; die maer een ooghe heeft, en dese 12. 13. jaren niet gheheel blindt is gheweest, die kan licht sien, dat al dit schrijven en wrijven van uwen Broeder Dunganus niet een bijgh te beduyden heeft. 'Tis te plomp en te grof, dat hy voor heeft, en noch plomper de masque, daer onder hy schuylen en sijn parsonagie speelen wil. Hy heeft de conscientie-dwand en de Tyrannije, daer wy van spreeken, in't hoofd: de Placcaten soude hy gaern sien gheexecuteert. 'Tgaet niet scherp, niet streng, niet wreedt ghenoech nae sijn sin. Dit derf of wil hy soo juffer uyt de mondt niet segghen: 'Tsoude soo rauw inde man niet willen: de hollandtsche en Utrechtse maghen souden het niet wel hebben connen verduwen, de Remonstranten soudender van walghen: de pil most ghesuyckert wesen onder onse eyghene Leeraren naem, die hebben 't

quansuys soo mede wel verstaen en ghedaen. Ergo moet het ons nu niet vreemt duncken. Dit is den treck ende kunst, daermede uwen Dunganusde luyden de wreedtheydt heeft ghesocht in te preecken. Maer ghelooft vryelijck, Buerman, dat desen treck soo plomp is, dat hem de Boeren licht kunnen mercken. Want ghenomen schoon onse Leeraren hadden het soo voor desen verstaen, als neen, meent uwen Dunganus, dat onse Leeraren ons soo lief sijn, dat wy dan om harent wille het juyst mede soo verstaen souden willen? Neen, neen. Alwaert dat sy alle te samen ghestapelt op malkanderen het met u luyden soo verstaen hadden, of immers teghenwoordigh het soo verstonden, wy sijn soo groote vyanden van soodanighe Tyrannije en conscientie - dwangh, dat wy haer alleen om die oorsaecke soudne willen schuwen en vlieden als de pest. Gheen secte haten wy soo seer, als daer in dese maxime plaetse heeft. Wy en willen niet schuldich wesen aen het bloedt van eenighe onnoosele godt-dienstighe menschen. Die lust hebben hare siel en hauden daer mede te besoedelen, die sien toe. Onse siet en kome in haren raedt niet. De rechter staet voor de deure. Wy vreesen voor hem te verschijnen met bloedighe herten en tyrannighe ghemoederen. Elcken sucht, elcken traen, die wy den vromen soudn uytgheperst hebben, soude teghen ons ghetuyghen en over ons wraeck roepen in dien grooten dagh. Wy houden oock dat dese maxime het voornaemste soo niet het eenighe livrey is van den Antichrist, daer uyt sijn rijck bekend wordt en sonder welcke sijn rijck nier langh dueren en kan. Liefde is Christi Coninghlijcke wet. Wreedtheydt des Duyvels, die een mensche-moorder van aenbeginne is gheweest, en des Antichrists, die sijn eerst-gheboren kindt is. Edocht watonse Leeraers aengaet, 'tis soo verre van daer, dat sy een so snoode maxime voor dese veranderinghe in't hooft soudn hebben gehadt, dat wy meenen, dat die ghene, die sulcx de werelddiets willen maecken, haer selven met gheweldt moeten pijnighen teghen haer eyghen ghewisse, om uyt haren woorden yetwes dat daer op schijnt te loopen met consequentien, als met nijptanghen, te trecken. De redenen sijn dese. Ten 1/ Want die selve luyden, die sulcx pooghen te doen, selfs uwen Broeder Dunganus, sult ghy bevinden dat met eenen en den selve asem onse Leeraers te laste altijdt hebben gheleyt, ende noch daghelijcks te laste leggen, dat sy Socimiaensche maximen in't hooft hebben ghehadt en noch hebben, selfs mede in't point van de Magistraet, daer mede staende wordt ghehouden, dat de Magistraet niet alleen om materie van Gods-dienst niemant en mach dooden. Siet, om niet verre te loopen de Censure vande Consessie der Gemonstranten pag. 200. Nu die segghen, dat onse Leeraers soodanighe maximen in't hooft hebben ghehadt en noch hebben, komen die te ghelijck met goeder conscientie welsegghen, datse oock dese maximen in't hooft ghehadt, jae ghedreven en ghepractiseert hebben die reghelrecht daer teghen strijden? Ten 2. 'Tis notoir, dat van uwe luyden onse

Leeraers te laste gheleydt wordt, datse de onderlinghe Tolerantie altijd hebben voor ghestaen en ghedreven. Met wat apparentie dan onnen sy te ghelijck haer te last legghen, dat sy voorghestaen, gheschreven en ghedreven souden hebben in hare openbare Schriften, 't ghene directelijck de onderlinghe verdraeghsaemheydt ommestoot? Ten 3. 'T is notoir, dat onse Leeraers ghedreven en voorghestaen hebben, 't welck hun oock altijd by de uwe als een crimen te laste is gheleydt gheweest, dat Calvini en Beze ghevoelen van het Ketter-straffen en Ketter-dooden, van Bogherman en Geldorpio beweert, van Smout, en Teelingh verdedight, een ziel-en landt-verderffelijck ghevoelen is, dat sy daer teghen gheschreven en ghewreven hebben, jae dat sy haer ghevoelen van dit pointc altijd met de vijf Articulen, als een capitael pointc hebben t'samen ghevoeght ghehadt. En dit wordt hun oock van uwe luyden, selfs mede van desen uwen Dungen te last gheleyt, soo verre dat sy sulcks doende de voortreffelijcke lichten harer Kercken onghelijck jae kracht en ghwelt doen. Nu vraegh ick u, Buerman, die ghelooft dat alle dese dinghen met recht onse Leeraers te last worden gheleydt, en wil dat alle de wereldt met hun 't selve vastelijck geloove, can die wel te ghelijck met goeder conscientien ofte met eenighe schijn van redenen willen de wereldt evenwel noch diets maecken, dat onse Leeraers souden gheschreven en gedreven hebben, schrijven en drijven soodanighe maximen, die daer teghen soo klaer strijden als duysterniise teghen het licht? Een van beyden, oft sy moeten dan onse Leeraers tot gecken maecken oft haer selven. 'T gheeft oock gheen cleyn bedencken by alle verstandighen, dat uwen Broeder Dunganus arbeyden moet zijn eyghen ghemoedt ghewelt aen te doen, als hy noch in dese sijne Salvationen staende wil houden, dat den *Morghen-wecker* ons werck is, niet teghenstaende de onse soo opentlijck daer teghen nu hebben verklaert, dat hun onghelijck jae kracht en gheweldt aenghedaen wordt, als men soodanigen seditieus Schrift haer werck maeckt. Ghewisselijck als men soo verre comt, dat men tegen soo een openbare verklaringe evenwel 't contrarie sonder der alderminste preuve staende wil houden, soo ist ghedaen. Dat is willens blidt zijn en blindt blijven.

Wat dan noch de gheallegeerde extracten aengaet, indien ghyse met een rechte ooghe in siet, ghy sult bevinden, dat die alleen spreken van het recht, dat een Hooghe Overheydt heeft en ghebruycken mach over die ghene, die in publijcke Tempelen, staende onder haer gebiedt ende dispositie, sonder eenighe voorgaende ordre in die Kercke ghebruyckelijck, jae teghen de expresse Resolutien, Edicten oft verboden van de Magistraet, conform die ordre ghenomen en ghegeven, schenringhen, conventiculen, aparte by-een-comsten, op haer eyghen handt en houtjen maecken, om quansuys de suyvere leere voor staen en te bewaren, niet teghenstaende dat soodanighe Leeraers, die sy voor suyvere Leeraers houden, in die publijcke plaetsen met publijcke autoriteit van de Overheydt, hun te gevalle gemainteneert, gegageert

en beschermt worden. Teghen dese luyden alleen hebben sy verklaert, dat de Hooghe Overheydt ordre stellen en autoriteyt ghebruycken mach, sonder in't alderminste oyt eenighe andere intentie ghehadt te hebben immers soo veel my bekent is, ofte uyt hare Schriften blijcken kan. Let vry scherp op alle de Schriften, ghy sult met handen tasten, dat sy daer op alleen staen en loopen. *Wtenbogaerdt* Schriften gheven dit over al soo klaer te kennen als den dagh. Die van dien Man oock anders oordeelt, die kent hem niet. Sijne Predicatie, zijn raedt-slaghen, zijn actien hebben t' allen tijden anders betuyght: Wy hebbense ghehoort, ghesien, ghetast en ghevoelt: Wy weten 't. *Taurinus* Saligher was daer mede altijdt ghelogeert: hy was een vyandt van dwars en war-drijvers, een oprecht vriendt van vrome luyden, sy waren wiese waren. *Episcopij* naturel weten wy dat een recht ingeboren Hollanders naturel altijdt gheweest is en noch is. Wreedtheyt, hardicheyt is hem soo teghen de borst, dat hy by na in het andere extreem valt. Dit is de oorsake, datmen van hem met kracht en ghewelt een Sociniaen maken wil, selfs in het point van de Magistraet. Die sijne lessen, sijne Predicatie, sijne Disputatie bekent zijn, die weten dat hy dickmael jae by alle occasien gheleert, gesustineert en ghedronghen heeft hier op, datter geen dingh meer strijdt teghen de Coninghlijcke wet des Euangeliums, dat is, de wet der liefde, en teghen de natuerlijke ghesonde reden, als dwangh, vervolgingh en, soo men het noemt, Ketter-dooden.

Contra-Rem. Wat hier al van zy, weet ick niet. 'T schijnt vry wat ongherijmt en by nae onghelooflijck, dat soo gheleerde en eerlijcke luyden (want daer voor houde ickse, sonder te prejudiceren de Sententie tegen haer gegeven) soo regelrecht strijdende dingen op een en de selvighe tijdt soudent ghedreven hebben. Ick weet oock niet, hoe onse Leeraers haer dese soo contradictoire drijvinghen te last konnen legghen in sulcker voeghen als sy doen, dat sy namelijk met ernst d'eene en d'andere soudent in't hooft gehadt en met publijcke Schriften voorghestaen hebben. Ick laet onsen Dinghen dat afhacken. Evenwel de Extracten zijn zijn daer. Wat raedt? Siet alleen de corte stellinghen of Theses, die onder *Episcopium*, ten tijde als hy noch Professor Theologiae te Leyden was, privatim gedisputeert zijn over het Vijfde Ghebodt van de thien Gheboden, eert Vader ende Moeder. Die van onsen Broeder Dunghen aengetrocken zijn gheweest. Siet alleen die eens na: Want de Extracten uyt de Boecken van *Iohannes Wtenbogaerdt* en *Taurinus* soudent te langh nae te soecken zijn. My dunckt oock dat die vry wat by het hayr en buyten propoost ofte oogemerck vande Autheuren byghebracht worden, alsmense wel insiet: Maer dese Theses zijn cort en klaer en luyden aldus.

Thes. IX. Indien de Magistraten yet wes ordonneeren of bevelen nae haer eyghen goetduncken en believen, 'tis den Christenen ongheoorloft die te weder-staen, ofte haer daer teghen op te secten. Hare

schuldighe plicht vereyst, dat sy verdraghen, of over haer laten gaen, al wat verdraghelijk is, dat is, met een goede conscientie niet en strijdt: en, indien het niet verdraeghelijk noch met een goetd ghemoet over te komen is, veel liever den doot te sterven dan yets oproerighlijcks aen te rechten.

Thes. X.XI.XII.XIII. 'Tbehoort tot het Ampt eener hoogher Overheydt alle die dinghen, die tot het ghemeene besten van een Christelijcke ghemeente behooren, te besorghen en te bevorderen: dieshalven acht te nemen en gade te slaen de publijcke bedieninghen inde Kercke: personen, daer toe bequaem sijnde, te beroepen, van hare publijcke actien te oordelen, dat is, die ghene, die haer in hare diensten niet wel en quijten, te ontslaen, af te setten, of oock gheheel te castreeren; daer en teghen den ghenen, die haer daer wel in quijten en draghen, te vorderen, en hare trouwe diensten met behoorlijcke eere te vergelden: sonder dat sy te rade gaen met de Kerckelijcke personen.

Thes. XIV. XV. 'Tmoet altijd eenen yeghelijcken mensche vrystaen en gheoorloft sijn, dat hy sijn ghevoelen in materie van Religie vry en vranck uytspreken en een ander mede deelen mach. Vergaderinghen, Collegien, conventiculen te maken sonder consent of ooghluyckinghe, jae teghen wil en danck van de hooghe Overheden staet gheen Christen vry.

Thes. XVIII. Alle die ghene die dese autoriteyt der hoogher Overheden met woorden of wercken te kort doen, di een bewijsen hare Overheden die eere niet, diese haer schuldich sijn.

Wat valt daer op te segghen, Buerman? het staet daer immer wel claer.

Remonst. Ist anders niet, Buerman? Dats oude koeyen uyt de gracht ghehaelt. 'T selve is sijne E. al voor seven jaren voor de scheenen gheworpen, en ghebruyckt om sijne E. de Acte van stil-standt te doen teeckenen. Selfs inde Vergaderinghe vande Staten Generael, eer hem sijne Sententie wierde ghegheven, worden sijne E. dit voorgheleydt, om hem tot teyckenen te beweghen. Hy heeft doen genoegh daer op gheantwoordt: en 't is nu seven jaer gheleden, datmen daer van niet meer heeft hooren spreekken. Hadde sijne E. doe van sulcken ghevoelen gheweest, hy soude de ballingh-schap niet hebben behoeven te draghen, maer in't Landt vry en vranck moghen blijven behoudens zijn salaris en tractement, dat hem ghenoechsaem toegeseydt wierde. Hy soude in goeder conscientie niet hebben moghen raden sijne Broeders tot het houden van Vergaderinghen, teghen de Placcaten en Ordonnantien der Overheden. Wat apparentie? Evenwel om u uyt den droom te helpen, soo sal ick u bethoonen, dat *D. Episcopio* onghelijck gheschiedt, als dese sijne *Theses* soo verre ghetrocken worden, als uwen *Dungen* doet. Ick sal my niet behelpen met

exceptien, die voor desen, niet sonder reden en apparentie van waerheydt, ghedaen sijn. 'Tis de pijn niet weerd't daer over te hayr-cloven of te knibbelen. *D. Episcopi* heeft gheen exceptien van noode tot sijne defensie. De *Theses* selve spreekken ghenoech voor sijne E. Sietse wel in, en 'tsal claer blijcken. Sijne E. stelt inde XV. stellinghe buyten alle twijfel *dat het een yeder vrystaen en gheoorloft moet sien, sijne ghevoelen in materie van Religie te verklaren aen anderen en haer 'tselvighe mededeelen*: Volgnes dien dat de Magistraet soodanighe vrije verclaringhe en mededeelinghe niet en mach verbieden noch beletten, sonder te doen 'tghene teghen recht, reden en behooren is.

Contra-Remonstrant. Dat bekenne ick, die woorden sijn claer. Maer daermede wil, mijns bedunckens *Episcopi* alleen segghen, datmen met malcanderen wel mach spreekken een teghen een van't stuck van Religie; maer niet datmen sulcks in eenighe vergaderinghe mach doen, ofte om sulcks te doen formele vergaderinghe mach maken. 'Tcontrarie blijkt't uyt het ghene, dat hy terstont daer by voeght, van dat het een Christen ongheoorloft soude sijn vergaderinghen te maecken sonder consent veel min teghen danck en wil der Overheden.

Remonst. 'T schijnt soo, maer 't contrarije blijkt't als den middagh uyt *E. Episcopij* eyghene verklaringhe, die hy in de selve Academie, noch Professor sijnde, publijckelijck, corts nae dese ghehoudene privee disputatie, als een breeder uytlegginge en vommentatie over de selve, met ghedruckte *Theses* ghedaen en verdedicht heeft, die immers voor alle andere dinghen behoort te gelden: want niemandt is beter uytleggher van zijn eyghen woorden, als de Man selve. Let, bid ick u, eens op die verklaringhe: want sy is met de selve woorden ghestelt, maer breeder, ghextendeert, op dat den sin, die inde eerste privee disputatie cort gestelt was, daer uyt naeckter soude blijcken en verstaen worden. Sy is vervater in een disputatie, die gheintituleert is, *Van 't recht der Overheydt in Kerckelijcke saecken*, en Anno 1618. in Februario ghehouden en verdedicht in 't openbaer. Die disputatie gheheel te lesen soude te langh vallen. 'T gheen het hecken van dese saeck aengaet, en eyghentlijck de woorden, daer wy van spreekken, dat staet verklaert *Thes. XV.* die aldus luydt: *Wy ghevoelen en verstaen, dat een yeghelijck altydt en over al, 'tzy in een Coninghrijck, 'tzy in een Republijcke, vry en gheoorloft is sijne ghevoelen vande Religie te verklaren en anderen mede te deelen. Want als dit gheschiedt, soo sal de ghemeente in hare publijcke by-een-komsten geen schade lijden, en niet te mis soo sullen de vrome en waerheydt lievende herten privatim, dat is, buyten de publijcke by-een-komsten, in't bysonder de waerheydt naerder moghen ondersoecken, en alsoo in de selve of versterckt ofte te recht onderwesen kunnen werden. Nu de autoriteyt en macht eener Hooger Overheydt streckt soo verre niet, datse dit mach beletten of hinderen, veel min datse den ghenen, die de leere, die inde publijcke*

*Kercken gheleert wordt, niet toe en staen, en daerentusschen aen geen feytelijckheden of misdaden schuldich en zijn: dies halven in hare goederen (met boeten, panden, randen) beschadighen ofte eenighe andere straffe mach aendoen. Want nae dien het een werck van liefde is anderen te leeren (let wel op't gheen aen de kant staet, als blijktt uyt den eersten Brief totten Corinthen vers. 1. vergheleecen met vers. 3. van 't selfde Capittel, daer wy alsoo lesen. Staet na liefde, staet na gheestelijke gaven, maer veel meer dat ghy Propheteert, dat is te segghen, andere leert, en hoe dat? Siet vers.3. die daer Propheteert, die spreekt tot den menschen om haer te stichten, te vermanen te vertroosten) en nadien Godt ons ghebidt, dat wy alle liefde vervullen, soo moet noodtsakelijck een van beyden volghen, te weten, ofte dat dese vryheyt (van Propheteren namelijk of anderen te leeren) den conscientieuse Christenen vry ghelaten worde; want sonder de selve ist onmoghelijck dat van hun die liefde, die Godt ghebidt, gheoeffent worde, ofte dat de Christenen in cas van weygeringhe genootsaect en gheperst worden, met den Apostelen te protesteren en te verklaren aen Overheden, Oordeelt ghy selve, mijn Heeren, ofmen schuldich is Godt meer te ghehoorsamen dan den menschen. Hier uyt siet ghy klaerlijck, dat D. Episcopus by de vrye verklaringhe en mededeelinghe van onse ghevoelen, niet alleen verstaet een soodanighe verklaringhe, die een aen een doet als u l. meent; maer een verklaringhe, die by forme van leeringhe van Prophetie, tot stichtinghe vermaninghe, vertroostinghe, daer Paulus van spreekt 1. Corinth. 14 ghedaen wordt. Ten tweeden, soo blijktt dese meeninghe D. Episcopij oock seer klaer hier uyt, dat sijne E. onderscheyt maeckt en dat deurgaens, so in d'eene als in d'andere disputatie, tusschen publijcke gheautoriseerde plaetsen, particuliere personen toe behoordende. De eerste alleenlijck, in saken de Religie aengaende, stelt sijne E. ter dispositie van de Overheydt, de laetste gheensins. Siet de VII, stellinghe vande publijcke disputatie hier over, die luydt also: *de macht, die de Overheden in't Kerckelijke toekomt, is een seker recht of authoriteyt niet in voor te schrijven in materie van Religie yets 't ghene van ons ghelooft ofte onsen even naesten medeghedeeft moet worden, nae de wet der liefde, die wy onsen naesten tot sijne stichtinghe of bevorderinghe sijner salicheydt schuldich zijn: Want dit recht com den Heere Iesu alleen toe, gheen sterffelijck mensch heeft daer in te segghen ofte te ghebieden, een yeghelijck Christen is dat recht van Christo vry ghelaten, maer alleen voor te schrijven en te ghebieden 't ghene sy in publijcke plaetsen, onder**

haer refort behoorende, gheleert willen hebben: Item *Thes. XII*. Indien de Kercken-dienaers overtuyght zijn uyt de heylighe Schrift, dat eenigh leer-punct, 't welck de Magistraet in de publijcke Tempelen of plaetsen onder haer ghebielt resorterende gheleert wil hebben, strijdt teghen de Goddelijcke Wetten, soo en zijn sy niet ghehouden dat publijckelijck aldaer te leeren, jae zijn in conscientie ghehouden, dat aldaer niet te leeren, maer aen d'ander zij de zijn sy oock ghehouden het contrarie aldaer niet te leeren: Want het eerste doende, soo souden sy tegen Godts ghebodt doen. En doende het laetste, soo souden sy de publijcke autoriteyt te kort doen, en dat sonder eenige noodt: Want 'tgene sy in de publijcke plaetsen niet en moghen doen sonder quetsinghe van de publijcke autoriteyt, dat konnen ofte moghen sy in't particulier oft bysonder wel doen, sonder eenighe oock het alderminste onghelijck te doen aende publijcke autoriteyt. Daer op volght dan de *XV*. stellinghe, die ick te voren verhaelt hebbe: Wie en siet niet klaerlijck, dat *D. Epicopius* dese onderlinghe communicatie den Christenen vry stelt in allerleyplaetsen in allerley by-eenkomsten, die buyten de publijcke gheauthoriseerde Tempelen of plaetsen ghehouden worden, als het hun van de Overheydt verboden wordt de selve in soodanighe publijcke plaetsen te houden? 'T gaept, dunckt my een oven. Voeght hier nu ten derden by, dat de Christelijcke Religie vervaet gheboden, van de vergaderinghen niet te verlaten *Hebr. 10.25*. Item eenighe soodanige geboden, die niet en konnen naer ghekomen worden, sonder dat eenige, 't zy groote, 't zy kleyne vergaderinghen ghemaect worden, als by exempel, Doopen, het Nachtmal houden, een hartneckigen Sondaer, nae dat hy in 't particulier vermaent is gheweest, voor velen, jae in presentie van de ghemeente te bestraffen, op dat hy hem schamen en door het respect van vele vrome by een sijnde beweeght worde afstant te doen, of in cas van halstarricheydt verklaert worde weerdich ghehouden te zijn als een Heyden en Tollenaar, ghelijck de Heere Jesus ghebielt *Matth. 18*. met dese woorden, *seght het de Ghemeente aen*. En Paulus *1. Timoth 5. 20*. *Bestraft hem, in presentie van alle de Ghemeente* (sprekende eyghentlijck van een Ouderlingh, als hy sondicht, en dat sijne sonde notoir en kent is van allen) *op dat de andere oock vreesen*. Nu de wijl *D. Episcopus* verklaert, dat een Christen vry moet staen naer te komen 't ghene Christus hem ghebielt, en dat gheen Magistraet sulck recht hem mach benemen, so moet hy immers noodtsaeckelijck, deur dese communicatie, deur dese liefde van zijn naesten te leerem, verstaen allerley soodanighe communicatien, die onder die geboden *Christi* begrepen zijn, Ergo dan mede soodanighe, die sonder Vergaderinghen en by-een-komsten niet konnen gheschieden. Ick weet wel, datter eenighe menschen sijn, die vande Religie alleen een inwendighe Godes-dienst maken, en allerley uyterlijcke professie, allerley formele vergaderinghen, selfs om de doot *Iesu Christi* te verkondigen

deur het broodt breken in het Nachtmael, onnoodich achten, maer wy weten dat *D. Episcopus* verre van sulck een ghevoelen is, en 't selvighe oordeelt sonder eenighe fundament of reden ghevonden te zijn van die ghene, die gaerne sonder cruys en persecutie hier leven soudén. Voeght hier noch by, dat indien dese *Episcopij* soo ghenomen worden, als u l. wilt datse ghenomen moeten worden, soo soude immer *Episcopus* moeten niet allen des Heeren *Iesu*, maer oock aller sijner Apostelen en Discipulen doen veroordeelen, die doch sonder consent, jae tegen de expresse verboden van de Jootsche Overheden vergaderinghen en by-een-komsten hebben gemaect, als in de handelinghe der Apostelen blijkt. Eyndelijck hy soude alsoo directelijck tegen uwe Confessie ghesproken hebben, die hy alsdoen onderteyckent hadde en daer hy doe noch aen ghehouden was: Want die belast dit wel expresselijck Artic. 28. met dese woorden, *dit is aller gheloovighen schuldighe Plicht nae den woorde Godes, dat sy hen afscheyden van den ghenen, die vander Kercke niet en zijn en hen onder dese Vergaderinghe begeven, al waert schoon dat de Overheydt en der Princen Mandamenten en gheboden daer teghen waren, en dat de doot of lijffelijcke straffe daer aen hinghe.* Wat dunckt u, Buerman, zijn dese redenen niet wichtigh ghenoech voor mijn segghen?

Contra-Remonstrant. Ick moet bekennen, datse grooten schijn en luyster hebben, maer waer blijven wy even wel met de woorden, die soo generael en klaer daer staen en daer op ick principalijck sie?

Remonstrant. Let, bid ick u l. op den tijdt, en ghy sult haest den rechten sin daer van ghewaer worden. Den tijdt, als *D. Episcopus* dese disputatien heeft ghehouden, is doe gheweest, wanneer de *Contra-Remonstranten* uwe geloofs-verwanten genoten over al neffens de onse publijcke vryheyt om in de publijcke geauthoriseerde Kercken haer gevoelen te moghen leeren en predicken, deur sulcke Leeraers als sy selfs begeerden, en daer mede niet te vreden sijnde de publijcke Kercken, die niet haer, maer de Overheydt toe quamen, alleen in wilden hebben, en by weygeringhe, nieuwe, afghesonderde t' samenschoolinghe en t'samenrottinghen, Collegien, Consistorien, Kerckenraden, binnen en buyten de steden ginghen oprechten, niet alleen sonder consent of ooghluyckinghe, maer teghen danck en wil, teghen de expresse edicten en verboden harer hooghe en leeghe Overheden, jae dat meer is, wanneer sy publijcke Kercken, Kloosters en versgelde plaetsen in namen, om quansuys hare by-een-komsten suyver en reyn alleen te ghenieten: Teghen soodanighe dertele en stoute t'samenrottinghen, die sonder eenighe noodt, sonder reden, sonder schijn, en daer om apparentelijck uyt andere oorsaken en confideratien, als die de Religie en conscientie aengaen, gemaect wierden, canetde sich in die tijdt *Episcopus*. Soodanige onnoodighe, onredelijcke *caetus, collegia, conventicula*, dat is, Vergaderingen, t'samenrottinghen ende by-een-komsten verstonde hy, en die seyde dat den Christenen gantsch ongheoorlooft zijn. Dat de

Hooghe Overheydt soodanighe met alle recht mach verbiedne en teghenstaen: alsoo het een Christen meer als ghenoech moet wesen, dat hy, 't zy in 't publijck, als het de Overheydt soo goedt vindt of toelaet, 't zy in 't heymelijck, als sy niet goedt en vindt, dat het in 't publijck gheschiede, sijn ghevoelen mach voorstellen, anderen mededeelen en leeren. Alle by-een-komsten, alle Vergaderinghen, die andersins ghemaect worden, legghen op een anderen Moer, en zijn niet dan seditieuse of oproerige Vergaderinghen, daer van een Christen een afkeer en schrick altijd hebben moet. Op dese alleen heeft *D. Episcopi* ghesien.

Contra-Remonstrant. Wat sal ik segghen? Hier stae ick stil: want ick sie het soude te verre gaen, als men soude segghen dat *Episcopi* dese stellinghe soo gheheel generael soude ghedreven hebben: Want daermede, om andere dinghen voor by te gaen, waren, als met eenenslagh, Christi, der Apostelen en aller der naevolghende Christenen vergaderinghen veroordeelt, als onnoodighe, jae ongheoorlofde en ongoddelijcke Vergaderinghen. Ick mercke oock, dat onsen Broeder *Dunganus* wel uytdruckelijck verklaert te verstaen, dat hier mede noch d'Apostele noch d'eerste Christen Successeurs in hare vergaderingen te houden van *Episcopio* ghemeent worden, maer alleen de afghesonderde by-een-comste, die by de onse, ter tijdt als hy dese Theses disputeerde, ghemaect wierden. 'Theeft dan ghewisselijck een ander oogh, immers een particulier insien, 'twelck ick moet bekken dat de sake gheheel verandert. Maer evenwel als men het stuck ten principalen insiet, soo moet ghy bekennen, dat het eyndelijck noch al op een uytcomen sal: want sijn doe ter tijdt onse Vergaderinghen ongheoorloft gheweest, en hebbense met recht mogen deur de Overheydt met Placcaten verboden, met geweldt verstoort en verhindert worden, soo sijn de uwe mede nu ongheoorloft, en moghen van ghelijcken mede met Placcaten verboden en met gheweldt verstoort worden.

Remonstrant. Wat reden, Buerman? 'T verschil is te groot: Want uwe Vergaderinghen worden in die tijdt ghemaect niet alleen in weer-wil en teghen de expresse bevelen der Overheden, maer sonder eenighe noodt. Ghy haddet de publijcke macht voor u: Ghy haddet de publijcke Kercken over al in: uwe Leeraers leerden daer in soo vry als de onse: ghy mocht hooren wie ghy wilder in uwe eyghene Steden en Dorpen. Wy daer en teghen nu hebben noch Kercken daer wy hooren moghen, noch Leeraers die ons leeren moghen. 'Tis ons al benomen. Ghy hebt onse leere niet alleen valsch, maer onlijdelijck, onbenomen. Ghy hebt onse leere niet alleen valsch, maer onlijdelijck, onse Leeraers niet alleen voor valse Leeraers, maer voor onverdragelijc verclaert; so verre dat ghyse niet alleen uyt de Kercken uytgefloten hebt, dat was noch over te komen geweest, maer oock geraden hebt uyt het Landt te verdrijven. Ghy raedt noch dagelijcks, datse daer uyt gehouden, ofte daer in sijnde opghevanghen en tusschen 4. mueren gesloten behouden worden, op datse niet en soudon ons leeren en stichten met hare gaven en exempel.

Contra-Remonstrant. 'Tis waer. Ick bekenne dat wy of onse Leeraers dit hebben ghedaen en noch daeghelijcks doen: Ick wilder gheen doeckjen om winden noch schuyven het op de Magistraet. Ick haet hypocrijsie en gheveynstheydt: Ick weet beter: ick sie en hoore watter omgaet: ick verstae oock dat het soo behoorte te gheschieden; maer evenwel en sie ick noch gheen groot verscheel. Want als onse Leeraers dit al ghedaen hebben en noch daghelijcks helpen doen, soo isser nochtans geen noodt, na u eygen oordeel, die u perst in conscientie afgesonderde vergaderingen te make. Ghy kent immers onse Kercke noch voor een Gereformeerde Kercke; onse Leeraers voor Leeraers vande Gereformeerde Kercke, hare leere voor een leere, met de welcke ghy kondt saligh worden, die indien ghyse niet voor de ware en suyvere ghereformeerde leere en houdt, nochtans verdraeghlijck oordeelt te sijn. Waer toe dan andere Leeraers ghesocht? waerom komt ghy niet weder tot haer? Waerom aparte schureen, huysen en vergaderingen gemaect? uwe eyghen oordeel verdoemt u en maect u strafbaer.

Remonstrant. Ghy zijt grootelijcks gheabuseert, lieve buerman, soo ghy op ons oordeel dit besluit bout: uwe Kercke heeft by ons een ander ooghe, als ghy meent. Wy houdense, 'tis waer, voor een Kercke, die niet alleen gheredormeert heet, maer oock inder waerheydt van veelerley doolinghen, superstitionen en abuysen des Pausdoms ghereformeerde is; so houden wy oock de Lutherse Mennistische, Sociniaensche, Brunistische, Puriteynsche Kercke voor een Ghereformeerde Kercke: want sy sijn mede van velerleye doolinghen, superstitionen en abuysen van de Roomsche Kercke ghereformeerde: maer dat sy daerom een soodanighe Kercke van ons nu ter tijdt ghehouden soude worden, daermede wy ons in goeder conscientie als met een recht ghereformeerde Kercke soudent moghen houden ofte voeghen, sonder onse salicheydt ofte de hope van salicheydt te kort te doen, daer doolt ghy in. 'Tsedert dat uwe Kercke die bekende poincten, die wy honden niet alleen voor valsche, maer oock voor seer schadelijcke poincten heeft in hare Synode niet alleen voor ware maer oock voor soodanighe poincten ghecanoniseert, die in uwe Kercke nootsakelijck en alleen gheleert moet worden; en ter contrarien onse ghevoelen over de selve niet alleen voor valsche, maer oock voor onlijdelijck in uwe Kercke heeft verclaert. Ten tweeden, seder dat uwe Kercke om die valsche en schadelijcke punten alleen staen te houden ende de contrarie waerachtighe en gantsch-nuttelijcke poincten, soo wy 't verstaen, te onderdrucken en uyt te roeyen, soo velerhande gantsch liefdeloose, onchristelijcke, wreede proceduren heeft ghebruyckt, die sy noch daghelijcks oock verdedicht teghen de ghetrouwe Leeraers en belijders der selve: soo hebben wy verstaen, ghelijck wy als noch versaten, dat uwe Kercke een soo leelijck ghedeformeerde Kercke is gheworden, dat die ghene, dieder uyt sijn, met goede conscientie daer in niet weder moghen keeren, en dieder in sijn, groot jae seecker perijckel loopen van hare salicheydt, in diense die leere en die proceduren of toestaen of

niet teghen en sijn. Verstaet het wel, Buerman, in welcke Kercke soodanighe onredelijck, onwettighe, ghecomplotteerde gheweldighe decisien over valsche en schadelijck poincten, met condemnatie van ware en nuttighe ghemaect worden, en dan daer na met soodanighe liefdeloose en ongoddelijcke actien en proceduren worden staende ghehouden, daer magh daer moet een waerheydt, vroomheydt en vredelievend Christen sich van scheyden, hoe eer hoe liever. 'Tis een Tyrannische en liefdeloose Kercke: dieder van ghescheyden ofte met ghewelt uytghestoten is, magh er en moeder niet weder toekeeren. Die soodanighe luyden Ave seyt, die heeft ghemeenschap met hare boose wercken, seyt *Iohannes II.* Epist: vers. 11. Wijckt van hun, seyt *Paulus* Rom. XVI. Hier teghen geldt nu niet, dat wy die poincten lijdelijck en verdraghelijck hebben ghehouden, voor dat dese onwettighe decisie, met condemnatie van de ware en nuttighe leere, met formele scheuringhe, met autorisatie van valsche en schadelijcke leer-poincten ghedaen, en dese gheweldighe liefdeloose proceduren tot voetsel vande scheuringhe en stijvinghe vande valscheydt ghehouden sijn gheweest: Want of wel de vijf poincten de selvighe ghebleven sijn, die sy te vooren waren, ende onse ghevoelen over die het selvighe blijft, dat wy te vooren daer van hadden (alhoewel wy noyt en hebben verclaert, dat die poincten soose legghen in haer selven tolerabel sijn) soo en sijn evenwel die dese ongoddelijcke decisien ghedaen en dese gheweldighe proceduren ghehouden hebben en noch houden of raden te houden de selvighe niet. Want daermede dat sy sulcx hebben ghedaen, verstaen wy dat sy soodanighe een Kercke sijn gheworden, daermede men als soodanighe in goede conscientie niet vergaderen en mach, en daer by niet saligh kunnen worden die ghene, die daer in hare voetstappen navolghen, of soodanighe hare redeloose en onwettighe decisien, gheweldighe proceduren en onchristelijcke actien toestaen of deur de vingheren sien. Een recht Christen, die Godt vreest, die de waerheydt en de vrede lief heeft, moet niet alleen vreemt sijn in sijn ghemoet van de selve, maer oock een schrick en afkeer daer van betoonen met sijn leven en prosesie: Onnoodighe, onwettighe decisien, condemnatie, en verbanninghen sijn de springh-ader van alle de heyloose en droevighe oneenicheden in de Christenheydt. Daer dan hier en boven noch de selve met ghewelt en overlast der onnooselen staende worden ghehouden, daer wordt de Coninghlijcke Wet der liefde Jesu Christi en onnosele heyligheyt gheheel verbroocken en te niete ghedaen, sonder dewelcke het onmoghelijck is den Heere te sien, en een kindt Gods te sijn. Een recht Christen dan moet soo verre daer van vervreemt sijn, dat hy selfs den rock haten moet, die met soodanighe scheur en bloedtsmetten besoedelt is.

Contra-Remonstrant. Dit gaet scherp. Evenwel soo moet ghy weten 'tghene onsen Broeder *Dungen* seydte, dat de meeninghe van onse Kercke noyt en is gheweest u luyden eyghentlijck van ons uyt te stooten, noch de Ghemeenten, die u toegedaen sijn, vande ghemeenschap

der Ghereformeerde Kercken te verbannen (alhoewel ick het altydts anders ghemeent en verstaen hebbe) u is noyt gheen formele scheydtbrief van ons ghegheven, seydt hy: Ghy hout u onch by de Harmonie vande Ghereformeerde Consessien, men arbeydt noch daghelijcks tot uwe wederbrenginghe.

Remonstrant. Jae lieve Buerman, dit is nu het fluytjen, daer men mede speelt en queelt, om de voghelen, diemen soo onbarmhertich verjaeght heeft, weder in't oude net te locken met een lieffelijck deuntjen. Wy hebben uwe Leeraers wel anders hooren singhen. De Acten van *Amsterdam*, *Schiedam* ende den *Haghe* luyden heel anders. Daer is een formele scheydt-brief ons ghegheven, die inde Synode van *Dordrecht* is gheapprobeert gheworden, immers noyt weder-roepen ofte ghedefavoveert. De practijcke heeftse daer nae al te openbaerlijck bevesticht, dan datmen het nu soude mogen lochenen. Doe riepmen, doe predicktemen, doe protesteerdemen, dat wy den onverdraghelijckste luyden ter werelt waren: onse leere een leere, die niet te dulden was: doe mochtmen met ons gheen ghemeenschap houden: doe weygherdemen het Avontmael onse lidtmaten; doe ontseydemen attestatien de ghemeene lidtmaten, die van onse leere alleen verdacht waren: doe mochtmen met ons niet bidden, jae de hoet met ons niet afnemen als men Godt soude aenroepen. De redenen, daer op de Sententie van't Dordtsche Synode en de Sententien vande Fransche Kercken teghen onse leere ghegrondet zijn, ende de practijcke, die daer op ghevolghet is, soo hier als in Vranckrijck, hebben ons soo veel gheleert, dat wy ghedwonghen worden te ghelooven, dat dese tale nu pro forma alleen ghebruyckt wordt. Ende om de waerheyt te segghen, als wy daer daer en boven insien den grondt ende den draet van uwe leere, soo kunnen wy ons niet ghenoech verwonderen, hoe het moghelijck is, dat dit van uwen Dunghen en van andere uwe Leeraers in ernst ghelooft of gheseyt kan worden. Want die uwe leere van de Predestinatie recht inden grondt insiet, die moet voor seecker houden, dat die het principaelste jae het eenighe fundament is van uwe geheele leere en Kercke, daer't al en alleen op aencomt: in sulcker voeghen dat indien uwe Kercke daer in kan met goeder conscientie dispensereren, soo verre dat sy tot hare ghemeenschap mach toelaten soodanighe luyden die sy weten dat de selve lochenen, ofte teghen zijn, soo kan sy inde reste, jae in alle andere poincten, hoedanighe die oock zijn moghen, sonder eenighe swarigheyt oock lichtelijck dispensereren. Dit blijkt daer uyt alleen, dat het nae uwe eyghen oordeel onmoghelijck is, dat yemandt hebben het rechte, ware, saligh-makende gheloove, daer deur ghy luyden verstaet dat wy gherechtveerdicht worden voor Godt, die de selve Predestinatie niet en ghelooft. Want het object ofte oogherck, daer, volghens uwe leere, 't gheloove eerst en alleen op siet, is de speciale barmhartigheyt, dat is, de speciale, verkiesinghe, als de *Censure* van de Theologische Faculteyt uytdruckelijck verklaert pag: 158. Hoe cont ghy dan die ghene die ghy weet het rechte gheloove niet te

hebben, jae die ghy weet dat volmondigh verfoeyen en verwerpen 't ghene sonder 't welcke 't rechte gheloove niet zijn kan, hoe cont ghy segh ick, die evenwel voor lidtmaten van uwe Kercke houden? Laet hier uwen Dunganus u goetd bescheydt op gheven. Ick versekere u, dat hy hier te cort sal komen. Daer uyt dan oock blijktt, dat de distinctie die hy maeckt tusschen het geloove van Predicanten en Lidtmaten niet dan een ydele distinctie is, daer mede hy speelt om den onvoorsichtighen sant in de oogen te werpen. Voeght hier nu by dat onse Ghevoelen over de V. poincten alleen, van uwe Leeraers geoordeelt wordt een Ghevoelen, dat den grondt vande gheheele leere des Ouden ende Nieuwen Testaments te niete doet en wech-neemt. Verstaen sy het soo, hoe ist dan ghelooffelijck, dat sy die ghene, die verklaren dat sy onse ghevoeten toestaen tot de ghemeenschap van hare Kercke met ernst noodighen, ofte in hare ghemeenschap met goeder conscientie dulden. Ick wil u niet verre wijsen ofte tot vele Boecken van uwe Leeraers, als ick seer licht seude kunnen doen. Ick hebbe over een dagh of twee in uwe handen ghesien een Voor-looper van uwen *Cloppenburgh* (ick soude my schamen met deses stouten onbeschaemden Jonghmans woorden voor den dagh te comen, ten ware dat ick wiste, dat ghy van hem veel houdt, om dat hy tot Amsterdam inde Moeder-Kercke, quansuys Predicant is, en hy hier onvoorsichtelijck en onbedachtelijck, hadde uytgheworpen 't ghene andere looffelijck swijghen en bedecken.) Siet alleen wat die schrijft pag. 14. *De Remonstrantsche leere doet te niete en neemt wech den grondt en het Fondament van de ware Iodische Religie des ouden, ende de ware Christelijcke Religie des Nieuwen Testaments, die inde Gereformeerde Kercken hier te lande uyt Godes Woordt* (even als offer noch een ander woordt Godes als het woordt des Ouden en Nieuwen Testaments ware) *bekent ende beleden worddt.* Als ick dese dinghen by my overweghe, soo dencke ick, ofte dat uwen *Dunganus* zijn stuck niet wel en verstaet, ofte dat ghy de uysterlijcke ruste soo lief heeft, dat hy de vrede soude coopen, alwaer't dat hy het aldercostelijckste stuck van zijn Religie toe jae ten besten gheven soude: ende wederom als die uysterlijcke ruste alleen last lijden soude, dat hy dan weder licht om het aldergheringhste pointt scheuren en breecken soude. Dat is het rechte werck van het vleeschelijcke Israel, daer wy niet mede te doel willen hebben: Want dat soeckt niet als een uysterlijcke ruste en gemack met Heerschappije over anderen, sy gheloooven en ghevoelen dan wat sy willen, als sy maer swijghen en niet veel disputeren, daer deur die vleeschelijcke ruste ghetroubleert of ghekrenckt soude moghen worden.

Contra-Remonstrant. Ick sie wel ghy staet ons met den stock, daer mede *Dunghen*, *Cloppenburgh* en anderen u luyden meenen te staen: Want dewijle de uwe hier en daer somtijds onse leere soodanigh een leere verklaren te wesen, die niet alleen de Christelijcke maer oock alle Religie in de grondt wechneemt, soo besluyten sy, dat ghy luyden in goeder conscientie de onderlinghe Tolerantie voor desen met ons niet

wel kondet meenen, en dat ghy volgens dien hypocriten en weyselaers zijt gheweest, die 't om wat anders te doen is gheweest. Doen dit de onse nu mede, als ghy seght, soo ist leer om leer. Ick blijve daer by, dat niemandt van uwe ghevoelen by ons behoort tot de ghemeenschap toeghelaten te worden, hy zy wie hy zy, hy swijghe, of beloove te swijghen ofte weyghere het. Deze twee ghevoelens konnen niet t'samen gaen. Evenwel hoe cont ghy u luyden uyt dese teghenworpinghe ontwikkelen?

Remonstrant. Seer licht. Daer is groot onderscheyt tusschen ons segghen en het segghen van de uwe. Want wy segghen, dat uwe leere, in haer selven aengemerckt als een leere, daer Religie en Godesdienst met oordeel op ghebout sal worden, in sulcker voeghen dat yemandt nae den aerdt van die soude willen leven, in den grondt alle noodtwendicheyt, alle sorghvuldigheydt om Godt te dienen, hem te vreesen ende heylichlijcken te leven nae sijnen wille, wech-neemt. Die soo ghelooft, als die leere nae hare eyghenschap medebrenght, mach alles op zijn beloop laten staen: Want hy leeft soo hy leeft, het gaet hoe het gaet, 't kan niet anders gaen als 't gaet: en soo alst gaet ist altijd ghepredestineert. Maer wy seggen daer by en ghy en kont het niet loochenen, dat het evenwel kan gebeuren, dat yemandt dese uwe leere voor waerachtigh houde, en nochtans oock daer by gheloove 't ghene wy segghen noodich te zijn om saligh te worden, 't zy dan dat de sulcke op die eerste consequentie niet en let, 't zy dat hyder niet op lette wil, 't zy ooc dat hyder op lettende de kracht vande selve niet sien noch mercken en kan, 't zy dat hy die wel klaer siende nochtans op andere gheboden en beloften meer als daer op star-ooght, en alsoo in de practijcque van de ware ghehoorsaemheydt sich selven oeffent, teghen de nature en eyghenschap van zijn gheloof. Daer uyt dan blijkt, dat wy met recht hebben moghen segghen, dat uwe leere in den grondt omstoot de gheheele Religie, en nochtans wel te gelijk u l. de onderlinghe Verdraeghsaemheyte presenteren. Dese dinghen strijden niet teghen malcanderen. Maer met u l. segghen is 't gheheel anders ghelegghen. Die onse Ghevoelen voor waerachtich houden en het uwe verwerpen of niet toe en staen, die en konnen gheensins, nae u eyghen oordeel, dat gheloove hebben, daer deur alleen ghy seght dat sy saligh moeten worden. Als ghy luyden dan ons tot uwe Kercke noodicht of onse Lidtmaten behoudens haer ghevoelen, presenteert toe te laten tot uwe ghemeenschap, midts dat sy 't swijghen en stil by haer selven houden, soo presenteert ghy de ghemeenschap aen die luyden, die ghy verstaet dat haer ghevoelen behoudende noodtsaeckelijck sonder 't ware en rechte gheloove zijn: en deshalven eeuwich verloren moeten gaen nae u eyghen oordeel.

Contra-Remonstrant. Ick sie wel, Buerman, onsen goeden Broeder *Dunganus* heeft u met sijne Salvatie niet veel gheholpen. Ick hadde een beter gheloopt. Hadde hy doch eerst cin een replijck en duplijck ghedocht, eer hy soo terstondt met sijne Salvatie hadde

voorghecomen, soo soude hy occasie ghehadt hebben om noch wat te schrijven, op dat de sack wel ghestoffert mochte zijn: Maer nu is het uyt. 'T is 't laetste stuck dat tot de sack behoort: Evenewl soo heeft u gantschs gheen contentement ghegheven, soo ick mercke.

Remonstrant. Neen hy trouwen. Al zijn langh en verdrietigh discours loopt op Vier principale hoofd-stucken, die soo tastelijck ongerijmt en vreemt zijn, dat het wonder is, dat hy ghemeent heeft die in Hollandt ofte in 't Sticht eenighe verstandighe luyden diets te maken. De luyden wetten hier in 't Landts te veel: sy hebben ghesien en gehoord watter is omghegaen: Waer 't dat hy 't in't Waygats ofte Lanada hadde ghesocht de wilde menschen diets te maecken, 't soude hem ten besten moghen ghehouden werden: de luyden soudent hem niet hebben kunnen contrerolleren: Maer hier in 't Landt, daer alles ghesien en gehoord is, sulcks de luyden willen diets maken, is willen bewijzen dat wit swart ofte dat recht onrecht is.

'T Eerste stuck is, dat de Remonstranten aldereerst de scheruinge inde Kercke hebben ghemaect. Het Tweede is, alwaer dat sulcks niet waer en was, dat evenwel onse Leeraren met wettelijcke ordre en deur een wettighe, vrye, en Godt-vreesende, onpartijdighe Synode ghecondemneert en ghedeporteert zijn gheweest. Het Derde is, dat sy, schoon ghenomen sy onwettigh gecondemneert mochten zijn, evenwel nochtans haer wel met goeder conscientie vermoghen by de publijcke Kercke te voeghen, de Acte van stilstandt te tekenen, ende hare aparte vergaderinghen nae te laten. Het Vierde is, dat de proceduren, die voor henen by de onse ghehouden zijn, ghestelt sijnde tegen de hare, soo onordentelijck jae soo grof zijn gheweest, datse ten aensien van dien de proceduren, die als nu teghen haer gepleeght worden, metter daedt billijcken.

Contra-Remonstrant. Wat my aengaet, Buerman, ick wil noch derf niet op my nemen alle dese poincten te verdedighen. Ick soude het ten principalen met onse Leeraers, dat wy de rechte leere hebben ghehadt, en dat al wat van de onse tot voorstandt van die selve is ghedaen, seer wel is ghedaen en wel deur den bengel mach, al isset somtijds wat van S. Anne ondergheloopen, dat most soo heenen: 't kander soo effen niet gaen, als men een ander uytbossen wil en alleen wonen. Daerom wat het eerst poinct aengaet. Ick gheloove, jae ick wete wel, dat wy de eerste scheutinghe hebben ghemaect, en dat op het goetvinden en aenraden van de meeste van onse Leeraers selfs. De Remonstranten bekenne ick met *Dungen* dat ons daer toe oorsaek ghegheven hebben, maer sy hebben noyt willen scheuren, maer altijd ghearbeydt met ons eens te blijven. Wy wilden niet. Sy hebben de onderlinghe Tolerantie voorghestaen en ghedreven en van hare sijde ghepractiseert. Wy hebbender teghen gheworstelt en ter contrarien ghearbeydt en ghewrocht: met juyst daer onse Kercken geen Leeraren nae haren sin hadden, want nerghens in Hollandt hadde die plaetse, maer daer wy een, twee, drie Leeraren hadden van onse

humeuren, en daer wy andersins wel mede te vreden waren. 'Tis notoir: Ick kan het niet ontkennen. De Remonstranten hebben oock de Synode niet teghenghestaen, maer ghevordert, midts de clansule van Revisie: Dese wilden wy niet, en sulcken Synode, daer die Revisie soue gheschieden, hebben wy met handen en voeten teghenghestaen. Sy diende oock ons niet. Wy moestender een nae onse eyghen sin en op onse eyge handt hebben, soudet welgaen, anders waren wy't Schaep licht quijt gheworden. Hebben daer en tusschen de Remonstranten ghesocht luyden van hare ghesintheydt te vorderen, dat mach wel sijn. 'Tis natuerlijck: wy schoffelden over al de hare uyt: Nerghens heten wy haer het alderminste Dorpken of ghehuchjen opent. Ick weet dan noch dat sijder veel hebben hekpen vorderen in Steden en Dorpen die van onse ghesintheydt waren als sy alleenlijck de onderlinghe verdraeghsaemheydt wilden met haer onderhouden. Dat sy die ghene, die haer niet en wilden verdragen, teghen waren, had sijn reden. Sy souden sot gheweest sijn, hadden sy anders ghedaen. Somma, wy hebben de scheuringhe ghemaect en ghevordert om de suyverheydt der leere te behouden, en om deur dat middel een Synode te moghen hebben, daer gheen ander luyden op en souden komen, dan die van onse eygen hant vliegen souden, en die wy voor shandts wisten dat de suyverheydt der leere sonder eenigh achterdencken souden helpen staende houden en de Remonstrantsche leere plotselijck condemnere.

Remonstrant. Die dat niet en siet, die is blindt of die wil blindt sijn. Dat dan noch uwen *Dunganus* 'tselve gheen scheuren wil ghenaemt hebben, maer ick weet niet wat soeckinghe van te behouden de suyverheydt en te schuwen de menghelinghe van waerheyte en valscheydt, is definitien op sijn eyghen handt maken en met woorden de wereltd als snippen te willen bekoockelen. Scheuren is scheuren; daer en behoefte gheen definitie toe om dat te verstaen. De Boeren soudent mercken dat dit niet en is als met woorden speelen en ontfutselen een saecke die voor haer selven spreekt. Dat hy oock den onwetenden maect van dat de uwe conventiculen hebben ghemaect elders als daer sy gheen Leeraers van haer ghesintheydt hadden, is niet willen weten, dat het dagh is als de Son schijnt. Rotterdam, Leyden, Haerlem, Haegh, Oudewater, Hoorn, en ick weet niet wat plaetsen meer, hebben het claer ghenoech betoont. Ter contrarie, dat hy den wetenden maect en stout derf segghen, dat de H. H. Staten in den Haghe den pols pleghen te tasten vande Predicanten, die om eenighe subsidie aldaer quamen solliciteren, hoese ghesint waren en verstaende datse vander Contra-Remonstranten sijde waren, het subsidie traegh en schaertjens haer toematen, en middeler wijlen soetjens te verstaen gaven, indiense de moderatie wilden verstaen en den Remonstranten gheen partije sijne, datmen soude sien ofmen de gave mocht verbeteren; en alsoo haer leerden allenskens haver uyt de handt eten, dit, segh ick, smaect nae een moetwillighe godloosheyt: want ick houde hy

gheen sekere preuve van wetenschap hier van hebbende 't selvighe uyt zijn hoofd versiert, en alsoo de Overheden in't aensicht ghespoghen heeft. Jae ick weet dat het contrarie waer is, datmen de Contra-Remonstranten: diemen verstont daer extraordinarie lasten of beswaerde familien hadden, ghesocht heeft veel eer en veel meer te ghelieven als eenighe Remonstranten, jae datmen de alderbitterste, als sy yets selfs sonder groote reden quamen versoecken, socht contetement te gheven, op dat sy gheen reden soudén hebben te claghen over hare Overheden. Ter contrarie, dat sy de Remonstranten dickmael toegrauden of moeyelijck een ghemelijck waren, als sy yets quamen versoecken; soo verre ist van daer dat het met hun gheweest is, goet gelt en corte expeditie. En die de voorgaende Regenten hout eenighsins politijcke luyden gheweest te sijn, sal verstaen en moeten ghelooven, dat sy soo hebben moeten handelen. Dat hy oock soo seker en soo stout spreeckt van de Remonstranten dat hare intentie met de Onderlinghe Verdraeghsaemheydt inde Kercke te kruyen gheweest zy om 'tvelt alleen in te krijghen en ter ghelegheuer tijdt teffens eens *Her uyl Geus* te spelen, smaect mede nae een onbeschaemde vermetelheydt. Wat preuve kan hy hier van hebben? Jae hoe veel redenen, hoe veel preuven sijnder ter contrarien? Ick kan niet anders ghelooven of hy heeft willen sien, dat hy niet konde noch mochte sien, en ter contrarien niet willen sien, dat hy conde en moeste sien. Ick slae veel dinghen hier over, om dat ickse de pijn niet weert en achte, en om dat ghy weet, oock bekend, datse anders ghelegghen sijn.

Contra-Remonstrant. *Dungen* mach daer in voor sijn selven antwoorden: Ick hebbe over 't eerste point gheseydt, soo ick 't verstae. Aengaende het Tweede point. Ick weet vande wettelijckheyt van de Synode niet te sprecken. 'T is my ghenoech, dat ick weet, dat in de Synode soo veel treffelijcke gheleerde luyden by een zijn geweest, en dat ick daer by wete, dat de Synode met recht u luyden leere heeft ghecondemneert. Of die Synode een besteken werck is gheweest en met practijcken of complotterijen t'samengheroepen en by een ghekomen is, en of het daer al soo juyst en effen toeghestaen is, als wel hadde behoort, daer vraegh ick niet nae: Ick gheloove dat de onse haer best hebben ghedaen en dat sy ghemeent hebben wel te doen. Oock dat sy mosten op haer stuck wel letten om seecker te gaen. Die de cordewaghen inde handt heeft, die kruytse. Can onsen Broeder *Dunganus* daer en boven noch betoonen, dat alles wettelijck toeghestaen is, dat laet ick hem doen; dat vlas heeft te veel wercks in voor my. Ick en mach ick en wil met u daer over niet legghen heeckelen.

Remonstrant. Ghy hebt beyde onghelijck. Ghy, dat ghy een sake van soo grooten ghewichte soo kleyn acht, en *Dungen*, dat hy een soo notoire en tastelijcke onwaerheydt voorstaet. 'T is niet ghenoech dat de Synode ons ghecondemneert heeft, en dat ghy vastelijck ghelooft, dat de leere, die daer in ghecondemneert is, valsch is, ende die daer in gheapprobeert is waerachtigh is. Een Papist sal het selvighe

mede alsoo houden van het Concilium van Trenten. Daer wordt meer vereyst op dat een Synode een wettighe Synode zy. Schoon ghenomen de Leere was waerachtigh, die in een Synode ghearresteert is, nochtans de onbehoorlijk forme van proceduren, diemen hout in het condemnieren van de valsche en het bevestighen vande ware leere kan en behoort oorsaecte te gheven om te dencken, of het al seeckere waerheydt is, die op sulcken wijze bevesticht is. De eerst Reformateurs, diemen protestanten met recht plach te noemen, protesteerden in 't begin, niet soo seer teghen de Leere van 't Concilium van Trenten, als wel teghen ghemaect zijn gheweest, ghetuygen het. En indien in civile oock de aldergheringhste saecken de forme van procederen allen de gheheel sake veranderen jae bederven kan, veel te meer behoort sulcks plaets te hebben in saecken die de religie en de conscientie bysonderlijk aengaen. Dat u *Dungen* staen houdt, dat dese Dordtse Synode een behoorlijcke forme ghehad, een wettigh ordre ghebruyckt souden hebben, en dienvolghens een vrye, onpartijdighe Synodus gheweest zy, is al te ongherijmt. Ick schame my als ick dencke, datmen soo plompe, openbare complotterijen, soo partijdighe en eensijdighe proceduren, soo onbehoorlijcke en van langher handt ghepractiseerde machinationen, als daer in ghepleeght zijn voor de ooghen van de gheheele werelt, of niet en siet of verschoonen wil. Meent *Dunganus* doch noch recht te hebben, hy wederlegghe de redenen, die onse Leeraers schriftelijck aen het Synode overghegheven hebben gehad, tot bewijs dat de selvighe een partijdighe Synode gheweest is, en daerom gheen rechter conde wesen in de questien, die tusschen haer en ons waren. Als hy dat sal hebben ghedaen, dan dagh en raedt. Daer laet ick het by blijven.

Contra-Remonstrant. 'T is best. Ick ben het segghen en wedersegghen van een dingh moe. 'T is al 't oude deuntjen, 't Soete nieuwe jaer. Wat het Derde Point aengaet. Dat *Dunghen* daer in seyt, dat, schoon ghenomen ghy luyden in het Synode onwettelijck waer ghecondemneert, dat ghy evenwel nochtans met goedde conscientie u by onse Kercken mooght voeghen, daer op hebt ghy te voren uwe meninghe verklaert, en my dunckt dat hy en onse Leeraers onghelijcke hebben, dat sy u luyden, behoudens uwe ghevoelen, midts 't selve by u houdende, tot hare ghemeenschap presenteren toe te laten: Dats een wereltsche of politijcke treck, daer ick geen sin in hebbe. Daer is geen gemeenschap tusschen licht en duysternisse, tusschen Christum en Belial. Maer wat het tweede aengaet, dat ghy namelijck de Acte van stil standt wel soudet hebben moghen teyckenen, dat schijnt hy met goede redenen te bewijsen pag. 87.88.89. Want seyt hy, men mach met goeder conscientie het predicken onderlaten, als men noch gheen wettelijcke aenneminghe heeft, Ergo machmen 't selve oock met goede conscientie onderlaten, als men van de wettelijcke aennemers wederom daer van ghequiteert wordt: want die in't aennemen onse con-

scientien gherust kan stellen, die kau in't af setten van ghelijcken doen. Dese sluyt-reden bindt.

Remonstrant. Doetse Buerman? My dunckt ter contrarie, dat dese reden seer lam en creupel gaet, en al waert schoon, datse bondich was en sloot, datse evenwel niet en dient om te bewijzen, dat te bewijzen staet. Eerstelijck, sy gaet lam en creupel. Want men weet niet watmen verstaen sal deur 't woordt aennemingh en deur de woorden seer generalijck alhier voorghestelt. Indien uwen *Dunganus* verstaet deur de aenneminghe een publijcke, ofte een soodanighe aenneminghe, die van seker persoonen, met sekere inghewillighde ordre tot benieninghe van een seeckere plaetse ofte ghemeente ghedaen wordt, soo ist wel waer, datmen met goeder conscientie laten mach te predicken voor soodanighe luyden, in soodanighe plaetse en Ghemeente, daermen gheen wettelijcke aenneminghe, volgens die inghewillichde ordre, en heeft bekomen; maer daer uyt en volght dan niet, datmen met goede conscientie oock altijdt mach onderlaten het predicken buyten die plaetse en Gemeente, alsmen wettelijcke aenneminghe elders van anderen heeft, ja ten volght niet datmen altijdt een formele en sprciale aenneminghe van noode heeft om andere luyden buyten die plaatsen te moghen predicken, of datmen het predicken wel onderlaten magh met goede conscientie, alsmen geen sulcke formele aennemignhe heeft. Om hier of daer, alwaer eenighe sekere forme ofte ordre alreede is, te moghen predicken, is van noode, dat het predicken aldaer toegelaten worde, of dat ghy daer toe versocht en aenghenomen wordt. Maer om simpelijck te moghen en moeten predicken, is niet altijdt van nood dat sulcke ordre voorgae. Men kan ghehouden wesen in conscientie te leeren en te predicken hier en daer, alwaer de occasie haer presenteert om tot soodanighe een ordre te comen, daer men andersins sonder predicken noyt moghelijck toe en soude comen. Om niet te moghen onderlaten het predicken buyten de publijcke geauthoriseerde plaatsen, of particuliere plaatsen die ter dispositie van eenighe particuliere staen, ist ghenoech dat ghy bequeam zijt om te leeren en dat ghy merckt datter zijn, die anders niet gheleert souden kunnen worden, ofte die haer van u niet ongaerne willen laten leeren, ofte die van u versoecken gheleert te worden. Indien *Dunganus* deur zijne aenneminghe verstaet een dusdanighe aenneminghe, toelatinghe ofte inwilliginghe, soo ist seecker datmen in goede conscientie het predicken onderlaten mach, alsmen geen dusdanighe aenneminghe heeft: want daer moet ten minsten Volck wesen dat my hoort ofte dat my hooren wil, sal ick predicken. Daer uyt volght, dat wanneer het Volck, dat my te voren gaerne wilde hooren, niet langher my hooren en wil, ick dan met goeder conscientie mach onderlaten te predicken voor en aen dat volck: jae de Heere belast het stof van de voeten te schudden en te vertrecken van soodanighen plaetse. Nu *Dungen* verstaet alhier buyten twijfel de eerste soorte van aenneminghe, ghelijck uyt de

woorden van wettighe en van de *conscientien gherust te stellen met het aennemen*, licht te verstaen is, en daer uyt blijkt de nulliteyt van sijn consequentie. Want neemt in een Kercke, daer met voorgaende wettelijcke aenneminghe wordt gheleert en ghepredickt, ontstaet dissensie over het poinct van de leere tusschen de Leeraers onder malkanderen en tusschen de Ghemeente. Ende eene van die Leeraers wordt ghecondemneert van de anderen en buyten de ghemeente ghesloten; hy is oock soo verre te vreden dat hy sich daer buyten houdt: doch sommighe of een groot deel vande Ghemeente, houdende dat de noodighe en nutte waerheydt in sijne persooone ghecondemneert is, en den rechte Herder verdreven, comt hem bidden en smeken, dat hy hun in't bysonder in hare eyghene huysen en schuyren leeren wil die leere, die sy van hem ghehoort hebben, niet teghenstaende hy ghecondemneert is: Mach hy hier met goeder conscientie onderlaten te predicken? Seght hy Neen, soo moet hy dan verstaen, dat dit deel vande Ghemeente den verlatenen Herder weder aenneemt, en soo sal hy dan moeten toestaen, dat de tweede soorte van aenneminghe ghenoech is om niet te moghen onderlaten te predicken. Seght hy jae, soo moet hy segghen, dat dan alle de eerste Reformateurs, *Luter, Melanthon, Zwinglius Ec.* met goeder conscientie wel hadde moghen onderlaten te predicken, na dat sy van die ghene, die hare eerste wettelijcke aennemers waren gheweest, verlaten en afgheset waren, alwaert schoon dat vele vande Ghemeenten haer versochten tot het predicken van de waerheydt, die sy met haer verstonden dat de rechte waerheydt was. Ten tweeden, daer en sal nerghens en nimmermeer eenigh afgheset predican tenighe vande ghemeente, die hy plach te leeren, hoe verre dat oock de Kercke verlopen mach zijn, hoe sware hoe grove Ketterijen daer in moghen plaetse hebben, hoe groote en grove schandalen en ergernissen daer in swangh gaen, niemant, segh ick, sal in conscientie gehouden wesen dese sijne luyden de waerheydt te gaen predicken, voor de Ketterijen te waerschouwen, van de schandalen te bevrijden, alwaert schoon dat hyder alderbequaemste toe was, en de occasie van predicke haer op 't schoonste op dede, jae 't versoeck van veel duysenden op hem ghedaen wierde, ten zy dat de Kercken-raden van de Ghemeente, als sijne wettighe af setters, daer toe weder verstaen en hem dat inwillighen. Of dit niet een gheheele der eerste Ghereformeerde, als nacht en dagh, laet ick u bedencken. Doch ghenomen het ware alsoo, als 't *Dungen* voorstelt en de saecke gingh seecker, wat soude hy dan besluyten? Dat wy wel hadden moghen in goeder conscientie stil staen en de acte teecken en? Neemt dat dit waer zy, dat wy wel hadden moghen stil staen en de acte teecken en, volghet daer uyt, dat wy dan oock moesten stilstaen en in conscientie verplicht waren de acte van stil-stant te teecken en? Gheensins. Hy moest besluyten, dat wwy niet en vermochten met goeder conscientie nalaten de Acte te teecken en: want andersins die besluyt, dat wy wel mochten stil staen en teecken en,

die kan toelaten dat wy evenwel oock noch wel vermochten nae laten te teekenen de Acte van stil-stant en vervolgghens dien nae-laten te leeren: en te predicken. Want dat vry staet machmen doen of laten nae gelegenheydt, of soomen wil en goetd vindt. Ten Tweeden, schoon ghenomen oock dat *Dunganus* verstaet, dat wy nae onse afsettinghe niet alleenlijck vermochten met goeder conscientie, maer oock moesten en schuldich waren te teekenen en het predicken te onderlaten, gelijk ick gheloof dat het *Dunganus* verstaet, al spreekt hy anders, so soude hem noch het principaelste staen te bewijzen, dat onse Af-setters zijn gheweest onse wettighe Af-setters, 't welck hem onmoghelijk is, ja het contrarie is notoir.

Contra-Remonstrant. Hy bewijst het aldus. De wettelijcke aennemers zijn uyt den name der Gemeynten de Kercken-raden van onse Confessie, en d'Approbeerders de gebeurlijcke (waerom dat hy gheen wettighe stelt, weet ick niet) Overheden van de selve Confessie.

Remonstrant. Dat stae ick toe: Maer gaet nu voort: Dese onse Aennemers en Approbeerders hebben ons afgeset, waermede bewijst hy dat?

Contra-Remonstrant. De hooghste Kercken-raedt, onse Confessie, seyt hy, representerende de gheheele Kercke, namelijck de wettelijcke Synodus heeft u onbequaem verklaert, ende de selve verklaringhe is gheapprobeert en gheratificeert van de Hooghe Overheydt der selver Confessie, en daer by is ghekomen een formele afsettinghe.

Remonstrant. Siet ghy niet, Buerman, dat het hier hapert: Hy moest bewijzen, dat onse eerste aennemers ende approveerders, die wettigh gheweest zijn, en die wy ten wedersijden voor wettighe aennemers houden, onse af-setters zijn gheweest, ofte dat de Kerckenraden, die ons in den name vande Ghemeente hebben aenghenomen, en de Overheden, die onse aenneminghe gheapprobeert hebben gehad, ons weder afgheset hebben. Wat doet hy? Hy bewijst dat de Synodus, als de hooghste Kercken-raedt onser Confessie, ons afgheset heeft, en die Synodus seydt hy dat een wettelijcke Synodus is gheweest. Vande Hooghe Overheydt, seydt hy dat de af-settinghe gheapprobeert is, maer die noemt hy gheen wettelijck Overheydt, maer simpelijck hooghe en gebeurlijcke. Daer legghen de mosselen. Wat soude *Dunganus* al te bewijzen hebben, als hy de wettelijckheydt vande Synode (vande approveerders laet ick daer, want daer op komt het principelijck niet aen, en het is klaer, dat de Staten Generael onse aennemers ofte approveerders van onse aenneminghe niet en zijn gheweest, of dat die onse souveraine Overheden noyt en zijn gheweest. Van de Staten van Hollandt, die onse wettighe aennemers zijn gheweest, sal hy hem wel wachten te segghen datse onse afsetters zijn gheweest, oft dat die naderhandt in hare plaetse gecomen zijn wettelijck ofte deur wettelijcke weghen daer in ghekomen ofte gheset zijn gheweest. Want het is buyten twijffel, datse politijckelijck buyten ordre, teghen de privilegien van't Landt, ofte immers

extraordnaris uyt pure insicht en confideratie van staet daer in gheset zijn gheweest) soude bewijzen moeten. En als dan ter contrarie bewesen kan worden, dat die Synode ten hoogsten onwettich is, niet eyghentlijck in regardt van de Staten, diese beroepen hebben, dat gaet ons hier niet aen, en dat comt hier eyghentlijck niet in questie; maer alleen in regardt van de Predicanten, die daer op verschenen zijn gheweest, die als een hoop scheurmakers en comploteurs en met allerley sinistre practijcken en schandelijcke wege daer op gekome zijn, en daer in met een notoir eensijdige partijschap ghebesoigneert hebben, 'twelc seer licht te doe is, waer sal dan de kracht va *Dungani* argument blijve?

Contra-Remonstrant. Daer laet ick hem voor sorghen: ick kom in dat doolhof niet, daer is swarigheydt uyt te comen. Wat dunckt u van zijn derde argument? Dat aldus luydt. Die macht hebben ons te examineren en daer by te verklaren onse bequaemheydt tot den Kercken-dienst in een Ghereformeerde Ghemeente, die hebben oock macht om daer nae op onse leere te letten en daer van te oordeelen; Mitsgaders Vonnis te strijcken, of wy oock langher met stichtinge in een Ghereformeerde Ghemeente dienen kunnen ofte niet. Ende ghelijck wy in't aennemen van onse diensten van onse bequaemheydt, alsoo moghen wy oock met goede conscientien staen op haer oordeel van onse onbequaemheydt.

Remonstrant. Dat sluyt evenveel. Ick sal daer teghen alleen dit segghen, om den spijcker op 't hooft te slaen; Indien dit argument seecker gaet, soo wil ick u ghebeden hebben, dat ghy uwen *Dunganus* vraeght, of uyt dit zijn argument niet krachtigh besloten kan worden, jae nootsakelijck volght, dat de gheheele Reformatie onwettigh en onbehoorlijck is toeghegaen: Want die ghene, die eerst de Reformatie predickten en leerden, waer aldereerst van die gene, die macht hadden haer te examineren en daer by te verklaren hare bequaemheydt tot den Kercken-dienst in de Catholijcke Kercke, wettich aen ghenomen en verklaert bequaem tot den Kercken-dienst in die Kercke. Indien nu dese Reformateurs, nae dat soodanighe hare aennemers alom oordeelden en verklaerden, dat sy onbequaem waren tot den dienst, niet langher met stichtinghe inde Catholijcke Kercke dienen en conden, met goede conscientie op dat oordeel van haer onbequaemheydt soo wel staen mochten om het predick-ampt met goeder conscientie te verlaten, als sy te voren op hare verklaringhe van bequaemheydt ghestaen hadden, en daer op 't predick-ampt aenghenomen en bedient hadden; soo moet noodtsaeckelijck volghen, dat sy met goede conscientie hebben moghen stil staen, of, ghelijck het *Dunghen* verstaet, niet hebben moghen leeren of predicken, en dienvolghende dat de Reformatie, by haer inghevoert, gantschs onwettelijck en onbehoorlijck ingevoert is. Ten zy *Dunganus* sottelijck met een extraordinaire beroepinghe voort-komen wil, om dese groote ongherijmtheydt voor te komen of niet in te willighen.

Contra-Remonstrant. Maer ghy luyden bekent selfs, dat de Hooghe Overheydt het hoogste ghebiedt heeft over de Kerckelijck personen. Wanneer dan ghy luyden van uwe Hooghe Overheydt van uwe diensten afgheset wordt, cont jae behoort ghy niet soodanighe eene ontsettinghe, als comende van een soodanighe hooghe macht, niet goede conscientie te ghehoorsamen.

Remonstrant. Trouwen jae. Wy doent oock: maer daer uyt en volgt niet, dat wy dan moghen jae moeten nalaten het prediken in't ghemeen. Want wy en hebben noyt bekent, dat de Hooghe Overheydt het hoogste ghebiedt heeft over de Kercke, soo verre dat het predick-ampt simpelijck van haer dependeert, dat zy verre. Wy hebben alleen bekent en bekennen als noch, dat de Hooghe Overheydt het hoogste gebiet heeft over de publijcke Kercke, die haer toecomt, en over de publijcke functionen die daer in gheoeffent worden, in sulcker voeghen dat niemant daer in sonder haer bewilliginghe en goetvinden, ick laet staen teghen haren danck, wille en goetvinden leeren, prediken, Sacramenten bedienen, of eenigh ampt bedienen magh. Verder niet. Over andere particulieren plaetsen, die haer ondersaten toecomen staen wy haer dat ghebiedt niet verder toe, dan dat sy ordre alleen stellen, dat het ghene 'twelck daer in ghedaen wordt, 'tzy datmender leert, 'tzy datmen daer in eenighe Gods-dienstighe vergaderinghen houdt, niet en zy vergheselschaot met seditie, tumult ofte andere actien, die tot naedeel van 'tghemeente beste gherechtet sijn ofte daer toe nae haren aerdt dienen en strecken. En nadien wy verstaen, dat de Gods-dienstige vergaderingen, die nergens anders als uyt pure loutere dwangh van conscientie om Godt te ghehoorsamen en der menschen saligheyt te vorderen, aengheleyt worden, gheen seditieuse vergaderinghen en sijn, noch tot eenighe seditie na haren aert strecken connen, jae de principaelste soo niet de eenighe remedien sijn teghen alle seditien en tumulten, soo besluuten wy dan, dat de actien, die daer in ghepleeght worden, niet en behooren tot het ghebiedt, dat de Hooghe Overheydt in een Landt heeft, maer te dispositie van die ghene, die hare conscientie aldaer in Godes vreesse soecken te quijten sonder yemants prejudicie of nadeel. Volgens dien dat wy, als wy deur de Hooghe Overheydt, t'zy wettelijck 'tzy onwettelijck, want dat en comt by ons in gheen confideratie, uyt de publijcke Kercken ghesloten en gheschopt sijn, wel moghen buyten de selve publijcke plaetsen leeren en prediken die ghene, die ons daer buyten of gaern willen hooren ofte oock versoecken en bidden te leeren en te prediken. Ick en twijffele oock niet of ghy luyden soudet soo verstaen hebben, ja verstaet het in u ghemoet soo dat het u gheoorloft soude sijn gheweest, indien de Remonstranten haer stucken soo hadden beleydt ('twelck zy verre dat sy oyt ghedacht souden hebben) dat sy deur behulp van de hooghe Overheydt een Synode op haer handt hadden ghecreghen, en uwe Leeraers alle te samen uyt de publijcke Kercken gestooten en verbannen hadden gehad.

Dan dese tale comt u nu niet te pas, nu ghy Meester zyt gheworden en 'tvelt in ghecreghen hebt deur u langh ghewenste en eyndelijck gepracticeerde Synodus. Contra-Remonstrant. Hoe't andere souden verstaen en wat sy souden ghedaen hebben weet ick niet: Ick soude het soo verstaen en ghedaen hebben: doch altijd salder dit onderscheydt blijven, dat al het ghene wy souden hebben ghedaen, soude wel sijn ghedaen gheweest, en wat ghy luyden doet dat is qualijck ghedaen, want ghy hebt de rechte suyvere leere niet, die wy hebben en houden, als de eenighe Reformateurs vande Christenheyt. Doch dit wil ick niet disputeeren: Noch oock het Vierde point, dat de Procedures, die voor henen by de uwe ghehouden sijn teghen de onse, als wy eerst scheurden en aparte vergaderinghen ginghen maken, om de suyverheydt der leere beter te behouden, soo onredelijc jae soo grof souden sijn gheweest, datse de onse, die nu teghen de uwe uyt noot ghepleeght worden in der daedt billicken. 'Tis te onghelijcken scheel, bekenne ick gaern voor mijn deel; alhoewel ick oock verstaet dat de onse gheen onghelijck en hebben in't ghene sy doen, om dat al't ghene sy doen streckt tot voorstant vande suyvere leere.

Remonstrant. Maer, Buerman, ghy blijft daer soo vast by als een dief by de bast. Nochtans siet ghy dat het in't Landt soo qualijck heeft ghegaen, 'tsedert datmen dien wreeden wegh heeft inghegaen en ghevolght. Ist gheen tijdt om eens te bedaren en om te sien? En hoe cont ghy doch verstaen, dat alle die harde, onbarmhertighe, wreede procedures, die nu IX. of X. jaren langh teghen de onse ghepleeght sijn tot voordeel van uwe leere ofte sake ghedient hebben of dienen? Siet ghy niet, verneemt ghy niet hoe weynich dat ghy ghevordert hebt in uwe Kercke, jae hoe veel dat ghy verloren hebt en hoeveel meer dat ghy noch verliesen soudet, als die eens quamen op te houden? Ghy hebt meest alle de beste patriotten van u vervreemt, vele in hare superstitionen ghestijft, noch meer op den breeden wegh van atheisterije en godloosheyt ghebracht: en hoeveel meent ghy dat ghy tot hypocrijten hebt ghemaect die u volghen om het broodt, om eer, staet, officien en beneficien van te ghenieten, of deur u behulp te become? waert niet best dat wy eens wederom dachten de stucken by een te brenghen, om de verdeelde ghemoederen weder te verbinden in liefde en vruntschap? Ghy hebt de Luthersche wel eertijds de hant van broederschap ghepresenteert: uwe luyden hebben een accoordt ghemaect met de Luthersche in Polen, 'twelcke haer te samen in vrede en liefde doet leven, waert niet beter op dien voet het stuck weder hervat, latende de Synode in hare weerde?

Contra-Remonstrant. Gheensins. 'Tmoet soo deurstaelen, al soudemen met de Predicanten van Amsterdam 'tgrau op de been helpen, en tot het plonderen en afbreecken vande huysen comen. De suyvere leere en Godes eere moeten meest weghen. Liever 'tLandt verloren als dat Heylighe Synodus. Dat wy dan noch de Luthersche hebben

de handt van Broederschap wel eertijdt aengheboden, dat heeft een ander bescheydt. Wy en hebben hun noyt de ghemeenschap in een en de selvighe Kercke ghepresenteert: oock en wordtse in Polen so niet ghepractiseert.

Remonstrant. Seer wel, laet het selve hier mede gheschieden: Behout ghy de Kercken, die ghy hebt. Gunt de onse maer een kleyn hoecksken, schuyr, of Kercksken: daer mede is de vrede in't landt ghetroffen. Vreest ghy voor ons, stelt ordre soo ghy best cont. Neemt ons den eedt van ghetrouwigheydt af, let op ons en onse vergaderinghen, alhoewel het niet noodich en sal zijn. Want wy verklaren alle te ghelijck dat ons de waerheydt selve mishaecht alsse oproerigh is. Ick verseeckere u, dat ghy hier mede uwen staet vestighen, uwe en onse ruste sult bevorderen tot grooten dienst van onse Vaderlandt en contentement van vele duysenden, die ghy nu doet klaghen en suchten over u Hemel hoogh.

Contra-Remonstrant. 'T is niet segghen niet te doen. Wy moeten het aldus staende houden, of wy raekender weder uyt: uwe Religie is te plausibel en staet op redenen, die de luyden vaten kunnen: de onse heeft ghewelt van doen om staende te blijven. Een religie, eenderley Godes-dienst en die suyver, sonder siputen, sonder krackelen gheeft de beste rust in een staet. Anders 't soude alle daeghs wel met een nieuwe Secte te doen zijn. Dat maeckt niet dan brabbelingh in de wacht, en altijdt vreesse van nieuwe confusien. Ick houdt met onsen

Boogherman, al soude het landt een Woestijn worden, alle neeringhen verlopen en te niete gaen, beter eene suyvere Religie alleen, als verscheyden toeghelaten.

Remonstrant. Die 't jae veyl heeft en 't hecht in de handt, spreekt bout en stout, maer die inde ly legghen en het mes op de keel hebben, komender qualijck mede toe. Ghedenckt, Buerman, aen uwe vrienden, daerse onder legghen; overlegt dat alle loop zijn weer-loop heeft. 'T is hier een rat van avontueren, een ebbe en vloet. Die nu boven is, leyt morghen onder, ghy abuseert u grootelijcks, dat ghy meent dat ghy met onse en andere ghesintheden te verdrucken uwen staet gherust en seker sult stellen. Ter contrarien, daer is gheen losser, gheen ongheluckigher, geen sorgelijcker, gheen verdoemelijcker staet, als in de welcke over de conscientien wordt gheheerscht, en die met het perssen en drucken van onnoosele menschen staende wordt gehouden: Godts souverainiteyt, Godes Kroon, Godes Heerschappije wordt daer in aenghetast en te kort ghedaen, hy wreekt het op d'eene of d'andere wijze, kort of langh. Gheen doodelijcker, gheen onversoenelijcker, gheen bloedigher haet, als van een geperste conscientie, gheen die vinnigher is, stercker uytbarst als die opgekropt moet worden teghen heugh en mengh. Hy set haer in't bloedt, en wordt voorgheteelt op de naekomelinghen. Op allerley occasien loertse, om haer te wreekenen van het jock te ontslaen. De minste wordt, als een meshaek, aengegrepen en vast ghehouden. Let dan op de weer-

sluyt: Men kenter gheen vrienden noch vyanden? 'T wordt al vermoemt, en 't gaet al in masquerade toe: Die de vriendelijckste schijnt te wesen, die draecht dickmaels de meest vyantschap in't hert verborghen, die niet gheheel vroom en nau van ghemoet en zijn, staen altijd te vreesen als de peste, jae als een inetende kancker inde staet en inde Kercke, en sulcker luyden ghetal is verre het meeste. Daerenteghen daer is gheen vaster, gheen gheluckigher, gheen saligher staet op aerden, als daer de conscientien, en Godes-diensten vry ghelaten worden, daer in teghen Godes souverainiteyt niet en wordt gheattenteert. Niemandt heeft daer te klaghen, elck deelt daer mede en even veel: Hoe meerder ghesintheden, hoe minder perijckel en vreese. D'een houdt d'ander in ghewichte en balance, en de meeste overweghen altijd licht eenen, die de Meester soude willen maken. De vryheyt selve is een remedie teghen alle onghelijck en onheyl. De vrye ghemoederen en de herten zijn ghewillich om 't ghemeen de handt te bieden. T'gaet elck een aen; Elck wil gaerne 't zijn behouden. Niemandt behoeft te veynsen; Die dan noch veynst, is een vrywillich boef en booswicht. Daerom *Bogermans* raet is eens *boosenmans* raedt, ziel en landt-verderffelijck, hy is weerdigh, dat hy selve de vruchten van zijn raedt eens plucke, en soo leere om-sien. 'T secoers bederft hem en maeckt hem gheheel redeloos en liefdeloos. Soo verstaet ick het, Buerman, en mijn verstant dient soo wel tot uwe als tot mijn voordeel. Ick spreek niet meer voor my als voor u en voor alle mijn even-naesten. De Heere *Jesus*, de reden, de experientie hebben meninghe Coninghen en oock onse Heeren gheleert, dat ick de waerheydt segghe.

Contra-Remonstrant. 'T is niet segghen niet te doen. Hadt ghy ghelesen de schoone en vrymoedighe predicatie, die onglanghs in de walsche Kercke t' *Amsterdam* is ghedaen, en daer nae deur een liefhebber in 't licht ghegheven, ick meene ghy soudt wel anders oordeelen. Dat is een man nae mijn hert, die derf het segghen in dese tijdt. Die en binter gheen doeckjen om, hy toont seecker wel, dat hy een gheloof heeft, dat brandt en vyerich is van liefde tot onse Religie alleen, en vol van vyandtschap is teghen alle andere Secten en gesintheden, hy brengt oock schoone en bondighe redenen daer in te pas, die my seer wel ghevallen.

Remonstrant. Lieve Buerman! Ick heb die predicatie al mede gesien en ghelesen. Maer ist moghelijck, dat ghy daer in sulcken geur en smaek hebt ghevonden? Liever Godt! hoe verscheyden loopen de oordeelen van eene ende de selvighe sake? Ick bekenne, dat het eens yverighen stouten man is diese ghedaen heeft, maer zijn yver dunckt my over te vloeyen van onwetenheydt en liefdeloosheyt. Hadde hy, terwijl hy besich was sijne Overheden te verwijten een gheloof, dat sonder de wercken oft liefdeloos is eens alleen op zijn selven ghedocht, hy soude hem wel thienmael bedocht hebben om de drie vierdeparten niet te segghen van 't ghene hy gheseyt heeft. Maer wat ist?

Elck een siet uyt en niemandt in: De predick-stoelen hebben groote privilegien: Dieder op staen nemender noch veel grooter aen, als haer toekomen, en 't volkt lijttet gaerne. Hierom is hare stouticheyt by nae ongheneesselijck. Maer om tot de saeck te komen, wat isser doch in die predicatie, daer in ghy sulcken hertelijcken smaeck hebt gevonden?

Contra-Remonstrant. Vraeght ghy wat? 'T ghevalt my al wel watter in is. 'T is niet dan mergh en sap. Hy gaet lustich te keer die ghene, die *om de vrye exercitie van allerhande Religie te verdedighen, staende houden, dat wy in onse landt de wapenen teghen den Coningh van Spangien hebben aenghenomen, niet tot voorstant vande ghereformeerde Religie principelijck, maer tot voorstant van 'Slandts gherechticheden en privilegien.* 'T is klaerder als den dacht, seyt hy, *datse principelijck om de Ghereformeerde Religie zijn aenghenomen gheweest, en dat dese Religie de voornaemste en rechtveerdichste oorsaek is gheweest van het aennemen der wapenen.*

Remonstrant. 'T is waer, dat seyt hy met stijve kaecken, stout en sterck. Doe ick het las, wiste ick niet, wat ick dencken soude. Een soo klaren saeck, seyde ick by mijn selven, als het contrarie is, so stoutelijck op de predickstoel t'*Amsterdam* te lochenen, waer wil dat henen? My docht by nae 't was een willighe blindtheyt, of een verkeerden sin, Godt behoede ons daer voor.

Contra-Remonstrant. Hoe soo, hoe dus, Buerman? Hy brengt redenen, daer mede hy zijn segghen bewijst; is dat een verkeerden sin? is dat blintheydt?

Remonstrant. Waer toe doch redenen, Buerman, in een saecke, die bestaet in seytten, die notoir en bekent zijn? Hadde hy alleenlijck van zijn huys tot op 't Raethuys van *Amsterdam* ghegaen, ende de Heeren vande stadt ghebeden om te moghen sien en lesen het ghene de Staten van Hollandt Anno 1576. aen haer schreven, hy soude sijne eyghene redenen verfoeyt hebben, want daer soude hy dese woorden ghevonden hebben in forma, *in de Religie is wel waer, dat tusschen ons en u luyden eenighe diversiteyt en onderscheyt mach zijn, maer is gheen saecke, om daer om in de ghemeene saecken van den Lande, belanghende politie, vrydomme, gherechticheyt ende welvaert van't ghemeene Vaderlandt, in oneenicheyt en verscheyden te blijven: te min soo wy verklaert hebben, en noch verklaren, de Wapenen om de Religie noyt aenghenomen te hebben: Conform welck schrijven de Magistraet van Leyden in hare Remonstrantie vanden jare 1582. verklaerden, dat de Provincien haer niet en hadden te samen ghebonden, om eenighe particuliere Religie alleen te foveren.* Hadde hy hier beneffens alleen eens zijn neus gesteken in de Historien van ons landt, hy soude sonder lesen geroken hebben, heeft hy maer gheen houten neuse, dat het contrarie van 't ghene voor hadde waerder als waer is. De Requesten, Remon-

strantien, Apologien, Alliantien, Unien, Verbintenissen, acten en actitaten, wijzen het uyt: Redenen gelden hier niet. Die doe geleefd hebben, die doe selfs de wapenen aenghenomen hebben, moeten het ons segghen: Sy hebben het immers alderbest gheweten: Nu sy verklaren met uytghedruckte woorden, dat sy de wapenen om de Religie niet, jae noyt aenghenomen hebben, ick late staen, dat syse om de Religie principalijck aenghenomen soudén hebben. En hoe soudén syse daerom aenghenomen, ick late staen principalijck, jae rechtveerdich aenghenomen hebben ghehadt, naediense selfs den Coningh van Spangien met een hooghen Eedt verplicht hadden de Catholijcke Roomsche Religie voor te staen en te hanthaven. Maer wat helpt, Historie, reden, kaers of bril, als men doch niet sien en wil?

Contra-Remonstrant. Maer wat seght dan daer toe, als hy seyt, dat *onse Regenten het selve bekennen, als sy in de uytschrijvinge van hare biddaghen, voor aen, als het principaelste eynde haerder uytschrijvinghe, stellen dat sy den biddach ordonneeren, om Godt te bidden: dat hy sijne Kercke wil beschermen en de Religie hanthaven?*

Remonstrant. Dat sluyt seecker soo wel, Buerman, even als of yemandt seyde, die besem-stock staet in den hoeck, ergo sal 't reghenen. Een tangh op een vercken, ergo gheluck. Dese Regenten doen nu sulcken uytschrijvinghe, daer in de alderminste mentie van het eerst aennemen der wapenen niet en wordt ghemaect, ergo soo zijn de wapenen in 't begin om de Religie principalijck in ons landt aenghenomen gheweest. Alwaert schoon, dat de Staten nu ter tijdt in hare uytschrijvinghe verklaerden, datmen Godt bidden moeste voor de Religie, om dat de wapenen daerom in't begin aenghenomen zijn gheweest, noch en soudet niet volghen, dat het daerom waer was, hoe veel te min volghet het dan nu, dewijle sy sulcks in de uytschrijvinghe in't alderminste niet te kennen gheven? Want een van drien soude volghen, ofte dat de Staten van *Hollandt*, in 't jaer 1576. haer stuck niet en verstonden, of gheen wettighe Staten van't Landt en waren, of dat dese Staten haer stuck niet en verstaen, of geen wettighe Staten en zijn, of dat de Staten vande Lande, Ja en Neen te ghelijck segghende, eene en de selvighe wijze en wettighe Staten zijn. Kiest wat u dunckt. Daer valt niet op te segghen: En doe in 't begin de Edelen van 'tlandt, meestendeel sijnde Catholijck van Religie, haer requesten presenteerden, doe de Bisschoppen, Abten, Prelaten, zijnde al te samen de Roomsche Religie toeghedaen, de wapenen aennamen of rieden aen te nemen teghen den Coningh, en met de onse in de vergaderinghe vande Staten hare stemmen en resolutien gaven, biddaghen en vastendaghen ordonneerden, meent ghy dat sy mede voor aen dit eynde stelden, op dat Godt de Ghereformeerde Religie soude beschermen en hanthaven? Meent het den Wael, soo is hy seecker van zijn sinnen berooft.

Contra-Remonstrant. Neen Buerman, ick meen het niet, ick sie wel

‘thapert hier en de reden van onse Predikant sluyt niet: hadde de uytschrijvinghe doe ter tijdt soo ghedaen gheweest, soo souden sy meest alle in’t begin van onse Religie zijn gheweest: dat is al te ongherijmt: En als nu de teghenwoordighe Staten in de uytschrijvinghe van hare biddaghen verklaren, dat het eynde en ooghemerck der biddaghen is Godt te bidden, dat hy sijn Kercke wil beschermen, ende de Religie hanthaven, soo en doen zy dat juyst daerom niet, om dat dat het oude formulier van uytschrijvinghe is, gheensins, maer om dat sy die uytschrijvinghe nu soo goet vinden, nae dat sy dese Religie in’t Synode van *Dort* ghearresteert, aenghenomen en gheteyckent hebben, of immers, om dat sy die Religie publijckelijck voorstaen en hanthaven. Maer ‘tzy waerom het zy, dat de Staten, dese uytschrijvinghe nu aldus doen, de reden gaet los. Maer wat dunckt u van de andere reden, die terstont daer op volgt? *Indien den Coningh van Spangien ons hadde de vrije exercitie van onse Religie ghelaten, jae en hadde hy niet ghetiranniseert over die ghene, die daer professie van deden, wy en souden nimmermeer ghedocht hebben dat jock van onsen halse te werpen. Dat hy ons van onse privelegien heeft ghesocht te berooven, en is niet byghekomen dan deur den haet, die hy droegh teghen onse Religie: Dit is de principale en de alderrechtveerdichtste oorsaeck van onsen oorlogh.* Klinckt dese reden niet beter Buerman?

Remonstrant. ‘Tis al eens Moers Kindt ‘Tcontrarie is seecker. Indien den Coningh van *Spangien* onder ‘tpretert vande nieuwe, als hyse noemde, Secte of Religie te onderdrukken, de privelegien ofte de vrye regieringe, na de oude wetten, costuymen en privelegien der lande niet en hadde ghesocht te ondermijnen en te cort te doen, hy waer noch teghenwoordigh moghelijck Graef van *Hollant* en *Zeelant Ec.* De onderdrukkinghe vande Religie was niet dan het momaensicht, daeronder hy sijn personagie speelde, om een absolute Spaensche dominatie, volghens de intentie van sijn Vader, *Keyser Karel*, te bekomen over dese Landen. ‘Tbleeck daer uyt, dat die ghene, die eerst de wapenen teghen hem aennamen, die d’eerste Requesten en Remonstrantien aende Hertoginne presenteerden, alle meest de Catholijckque religie ten hooghsten toeghedaen waren, eenighe weynighe uytghesondert: als blijkt uyt de tweede Requeste der Edelen: Nu dat dese de wapenen souden aenghenomen hebben tot voorstant van de Religie, teghen hare eyghene religie en conscientie, dat heeft immers gheen schijn van reden. ‘Tis waer, sy hebben mede de wapenen aenghenomen voor de vryheydt van de nieuwe Religie, teghen de Spaensche Inquisitie en Tyrannye, maer dat en deden sy niet uyt liefde vande Religie, maer uyt liefde vande vrijheydt van conscientie, ende de vrije Nederlandtsche regieringhe, en uyt haet van de Spaensche wreedtheyt en Tyrannije. Sy stonden de vrijheydt niet voor om de Religie, maer de Religie om de vrijheydt, als blijkt uyt de Requesten van de Edelen en hare meenighvuldighe Remonstrantien, selfs uyt alle de actien, advertentien,

klaghten en proceduren van den ouden *Prince van Orangien*, hoogh lof: memorie, in die tijdt ghepleeght.

Contra-Remonstrant. Dit seydt hy, strijdt *tegen de klare reden. Want de verdedinghe van de Religie, siende directelijck op de eere Godes en de saligheyt onder sielen, behoort immers te gaen voor de verdediginghe vande Privelegien, die niet aen en gaen dan tijtelijcke dinghen, te weten, onse lichamen en onse goederen.*

Remonstrant. Daer is gheen questie, wat na reden voorgaen moet, maer wat in die tijdt voorghehgaen is: jae selfs daer is gheen questie, wat voorgegaen is, maer simpelijck, welcke de oorsaecke zy gheweest van het aennemen der wapenen. De Staten van *Hollant*, als wy hebben ghesien, verklaren aen die van *Amsterdam*, doe ter tijdt noch Papist sijnde, niet alleen, dat su de Wapenen niet hebben principalijck ofte voor alle dinghen aenghenomen om de Religie, maer dat sy die *om de Religie noyt hebben aenghenomen en dat sy sulcx van tijdt tot tijdt wel expresselijck hebben verklaert.* Soo willen sy dan, dat de Religie niet en werde ghestelt noch onder de voorgaende noch onder de medegaende oorsaecken van het aennemen der wapenen: Jae indien dese reden gelden moet die desen Wael in zijne predicatie stelt, soo moet dan nootsakelijck volghen, dat de Wapenen niet aenghenomen zijn gheweest om dese uwe Religie. Want die de Wapenen aennamen, waren meest al luyden van contrarie Religie, jae van de selve, daer den Coningh van Spangien van was, de *Prince van Orangien* selve was lange tijdt noch de selve profiterende. Ick spreke van die gene, die de Wapenen wettelijck, dat is, rechtveerdelijck, volghens de politijcke maximen, aenghenomen hebben, hoedanighe alleen waren de Staten van de Provincien, als hebbende elc in de hare souvereyne anthoriteyt in cas van verbrekinghe van hare privelegien en gherechticheden die den Erfheer vande Landen soude moghen komen te doen. Want de aenneminghe der Wapenen, die by eenighe particulieren hier en daer tot verdedinghe van de vrye exercitie van hare Religie is ghedaen, komt hier in geen consideratie, als zijnde onwettelijc en teghen alle goddelijcke en menschelijcke rechten strijdende, dat een ondersaet tege sijn Prince opstae, Godt geve dan om wat oorsaeck het oock sijn mach: Hierom en konde ick my niet ghenoech verwonderen, als ick in dese predicatie las, dat de Religie niet alleen de principale, maer oock *le plus juste subjecte* dat is, de rechtveerdighste oorsaeck soude sijn gheweest van het aennemen der Wapenen. Jae wist niet, wat ick dencken soude van het lieffelijcke Religieuse, vriendelijcke, vredsame gheloof van sulcken ghereformeerden Predikant, of ick my meer verwonderen moest over sijne onwetenheyt, dan over sijne liefdeloose onvoorsichticheyt.

Contra-Remonstrant. Hoe soo Buerman? Ghy spint grof? dunckt u dat soo vreemt? Wat onwetenheyt siet ghy doch daer inne?

Remonstrant. My dunckt, Buerman, dat te willen sustineeren, dat de Religie de rechtveerdighste oorsaeck is, waerom de ondersaten de

Wapenen teghen haren natuerlijck en wettighen Heer en Prins moghen aennemen, even soo veel is, als te willen sustineren, dat de rechtveerdichste oorsaeck, om zijn kuysheyt en reynicheyt te bewaren, is sich selven tot een gemeene en Jan alle mans hoer te maken. Item, dat de rechtveerdichste oorsaeck om doodte te slaen en te wreken ons over die ghene, die ons onghelijck doen, is op dat wy onnoosel en onschuldich leven en het quaedt met goedt soudē moghen verghelden, dat is, met een woordt, in't vyer te springhen op datmen sich verkoelen, ende in;t ijs op datmen sich verwarmen soude moghen. De reden is dese: de Religie en kan gheen rechtveerdighe oorsake zijn van irreligieuze actien. Nu de beste actie, die een religieus, niet alleen onderdaen maer Christen, wie hy oock zy, van Christo belast wordt, is onghelijck, insonderheydt dat ter occasie en oorsaecke van Religie hem wordt aengedaen, te lijden tot der doodt toe, quaedt niet met quaedt maer met goed verghelden, wel doen den ghenen, die hun haten, segghen die hun vloecken, bidden voor die ghene, die hun vervolghen om der gerechticheyt, om Godes, om Christi, om een goede conscientie wille: het Evangelium verklaert, dat het een genade Godes is, als wy alsoo ofte daerom lijden, dat wy salich zijn als ons daerom lijden aenghedaen wordt, dat onse loon in de Hemelen is als wy soo lijden en verdragen. Indien nu de Religie een rechtveerdighe oorsaecke jae de alderrechtveerdichste oorsaeck ware van de wapenen aen te nemen, selfs voor den ondersaten, teghen zijn wettigh, Heer, Coningh of Prince, soo soude sy immers oorsaecke zijn van reghelrecht contrarie wercken, als sy selfs recommandeert en gebiedt. Sy soude tegen haer selven strijden en haer selfs dooden met hare eyghene vruchten: Want sy soude oorsaecke wesen van vervolginghen, van vloeckingen, van dooden, van moorden, van plonderen, van verwoesten, op datmen haer oeffenen soude moghen, dat is sy soude oorsaecke zijn van de vyanden te vervolghen en doodt te slaen, op datmen soude moghen de vyanden te vervolghen en doodt te slaen, op datmen soude moghen de vyanden niet vervolghen, niet doodtslaen, maer segghen, goedt doen en voor haer bidden. Accordeert die fluyten, Buerman, soo ghy kunt: Dit gaet soo verre, dat de Religie niet alleen gheen rechtveerdighe oorsaecke en kan zijn voor een ondersaet, om teghen zijn wettighe Overheydt de wapenen aen te nemen, maer selfs dat die nimmermeer voor eenigh mensche ter werelt 't zy Coningh, Prince, Heer of onderdaen een rechtveerdighe oorsaecke kan zijn, om de oorloghe yemandt aen te doen: Dit soo sijnde, Buerman, wat dunckt u, als uwe Leeraers dan van een gheloof predicken, dat deur goede wercken, duer de liefde krachtigh en dadich is, en daer by te ghelijck dusdanighe maximen hare arme schapen met soo grooten assurance en stouticheyt instampen, predicken zy haer niet eerst stijf en sterck de liefde uyt het herte en uyt het lijf, op dat sy 't gheloof, dat deur de liefde krachtich en dadich is, deur dat middel daer in predicken soudē? Leeren syse niet onghelooft zijn, rebelleren, teghen hare Princen, hare partijen doodtslaen, vervolghen, moorden, rooven, hangen, worgen,

op datse goede wercken soudén doen, liefde oeffenen en als sachtmoedighe Lammeren, als onnoosele Duyven haer draghen, alsse 't veldt alleen in sullen hebben en hare vyanden onder hare voeten sien leggen?

Contra-Remonstrant. Ghy treckt het te verre, Buerman: Ick dachte niet dat daer sulcken staert achter aen hingh. Maer ick moet u verder vragen. Waer in stelt ghy sijne liefdeloose onvoorsichticheydt, die hy met dit te predicken ghepleeght soude hebben?

Remonstrant. Hier in, dat, genomen schoon 'tware also als hy seydt, dat namelijk daer gheen rechtveerdigher oorsaecke en zy, waerom de wapenen aenghenomen zijn en aenghenomen moghen worden, als de Religie, evenwel hy 't selve veel eer hadde bekooren te swijghen als te leeren, de consequentie siet te verre en is te sorghelijck. Want wat is dat doch anders, als de brandt-klock ghetrocken voor allerley Secten, Jan alle man op de been ghebracht met de knodtse op de straet, de Coninghen, Princen en Heeren nae sulcke lieden doen ommesien en altijd haer mistrouwen, haer tomen, breydelen en dwinghen, den Remonstranten 't sweert in de handt ghegheven, een hart onder den riem ghesteken, om teghen de regeerende Staten op te staen en hun de vrye exercitie van hare Religie, die sy haer met hare harde wreede en onbarmhartighe Placcaten verhinderen en beletten, met ghewelt en wapenen af te dwinghen? 'T recht comt haer toe na het segghen van desen uwen predicaent, en 't beste recht datter ter werelt kan zijn. Want het is een ghemeen recht, daer d'een soo veel in te segghen heeft als d'andere. De reden is dese. Een van beyden moet volghen; Of een yghelijck moet vry staen voor sijne Religie de wapenen aen te nemen, of niemandt.

Reden. Elcks conscientie ghelt even veel. Niemandt is rechter over eens anders conscientie. Eens anders gheloof is gheen reghelmate van het mijne, noch mijn gheloof van 't sijne: Want wy en kennen hier gheen sprekende rechter op aerden, die niet dolén en kan. Dats Paepsch en Antichrists. Elcks conscientie heeft dan even veel recht: Niemants is boven of over eens anderen, ten zy dat hy speciale privilegie en last van den Hemel hebbe om anderen de maet en de wet te stellen nae zijn goetduncken. Die dat heeft, die toone het, dat het anderen blijcke en spreecke dan alleen. Die dit niet en heeft of het niet blijckelijck toonen en kan, en daerentusschen dit recht hem selven alleen aentreckt, die staet nae de hooghste Tyrannije op aerden, dat is, nae de Heerschappije over andere conscientien, nae Paus en Antichrists macht, en alle die ghene, die vande soodanighe verhindert en belet worden in de vrye exercitie van hare Religie, die moghen volghens dese predicatie, teghen haer de wapenen aennemen, 't sweert trecken en dwinghen sulcke Tyrannen met ghewelt om vrye exercitie van hare Religie te bekomen. Wel aen dan, o ghy Remonstrantsche helden, ghy wordt ghedwonghen, ghy wordt verhindert en belet in uwe vrye exercitie van het Calvinisch en Dordtsche ghebroetsel, ghy sucht nu 7. jaren onder haer jock van hare harde en sware Placcaten: Hebt ghy een gheloof, dat deur de goede

wercken, deur de liefde, deur den yver voor uwe Religie, voor de vryheyt van uwe conscientie krachtich en dadich is, smijtter op dat het Sint velten haelt: Ghy kont het nae dese mans segghen niet verbeuren. Helpt u selven. De Religie gheefter u recht en het beste recht toe. Ghy sult uwe Voorvaders, de eerste Reformateurs ghelijck zijn, die hebben het soo gheklaert, die hebben het Spaensche jock van haren hals gheworpen en haer selven vry ghevochten met wapenen. Ghy zijt niet dan een hoop bastaerden, onaerdige Kinderen, onweerdighe nae-komelinghen van sulcke gheloovighe Voorouders, indien ghy hier in hare voetstappen niet nae en volght. Wel op dan slacht en eet. Wat dunckt u, Buerman, die soo eens de trompet stack, en soo den Remonstrantschen Trommel eens Alarm dede slaen, soude die niet een voorsichtigh man zijn, soude die niet uwe teghenwoordighe de Staten en Ruyter-dienst doen en toonen dat hem de liefde van sijne Religie om 't hert gheslaghen was? Dit doet uwen Walschen Predicant in effect. Ergo soo preekt hy 't geloof dat deur de wercken, jae de liefde krachtich is. Ist niet waer?

Contra-Remonstrant. Neen, hola! dat siet te verre, soo doende souden wy wel weder eens daer onder moghen gheraecken, immers alle onse partijen het mes en de wapenen in de handt gheven, daer mede sy ons weder de keele souden moghen afsteecken. Alle veranderinghe is te duchten. Maer hoe, Buerman, soudet ghy dan oock willen datmen de Papisten soo wel vrye exercitie van Religie gaf als anderen? dat dencke ick immers niet.

Remonstrant. Ick kan geen swaricheyt hier in sien voor mijn deel, als de Papisten verklaren, dat sy haer als rechte en getrouwe Ondersaten nae 's Landts Wetten en Rechten willen draghen, der Landen Privilegien Gerechtigheden en Vryheden met goedt en bloedt helpen voorstaen; den eedt van ghetrouwigheyt in handen van hare ghebeurlijke Magistraten doen, met expresse renunciatie van alle soodanighe maximen, die haer van dien eedt souden moghen dispensereren, als strijdende teghen alle Goddelijcke en Menschelijcke rechten, en teghen de ghehoorsaemheyt van een oprecht onderdaen. En neemt doch dat een Papist u aldus eens aensprack: de Staten vanden Landen hebben het in 't begin soo verstaen. Alle de Unien, alle de Resolutien zijn op diet voet ghemaect: de practijcque heeft het over al in't begin bevesticht: de reden eyscht het. Want daer vryheydt van conscientie voorghestaen wordt, daer moet elck een die genieten, of het is geen rechte vryheyt: Dat vry is moeten gemeen zijn, of het wordt wederom dwangh. Hierenboven onse Voorouders hebben soo wel als d'uwe voor de vryheyt der conscientien en 's Landts gherechtigheden teghen de Spaensche hoogh-moet en Tyrannije ghevochten, goedt en bloedt ghewaeght en alles daer by opgheset. Sy hebben soo wel als de uwe op de wallen, vesten, bolwercken en remparts van onse steden ghestaen, om die te beschermen teghen het Spaensch ghewelt: vele van haer hebben daerom haer bloedt gestort, en ghy hebtse erkent

voor Trouwe patriotten en liefhebbers van onse Vaderlantsche vryheyt: Met wat schijn van recht mach dan ons 't ghebruyck daer van gheweyghert worden?

Contra-Remonstrant. Buerman, dit klinckt my hart in d'ooren, soudemen dan den Afgoden-dienaren onder ons vryheyt van hare Afgodische Religie vergunnen, jae die autoriseren om hier in dit landt den vervloeckten Afgodt weder te doen roocken en autaren oprechten?

Remonstrant. Afgoderije toe te staen oft toe te laten, is, beken ick, ghevaerlijck, maer de Afgoderije moet blijcken so klaer als den dagh. De Papisten selve verstaen het soo, en sullen bekennen, datmense niet en behoort te dulden, als het blijkt datse Afgodendieners zijn; maer de wijle sy sulcks ontkennen, en de sake in verschil staet, wat uytkomst? Wy en zijn gheen onfeylbare rechters, die niet dolen en kunnen, dit is onse gheloof: Godt selve en seydt niet met soo veel woorden, dat sy het zijn, dat moeten wy bekennen: soo en kunnen, soo en moeten wy dan gheen definitijf oordeel hier over vellen tot prejuditie van eens anders conscientie; Wy moghen wel en moeten oock oordeelen voor ons selven, en volghens dat oordeel ons reyn houden van't ghene dat wy verstaen Afgoderije te zijn. Maer onse oordeel en moet noch en mach eens anders oordeel geen dwinghende wet stellen, of wy vervallen terstondt in Tyrannije en heerschinge over de conscientien.

Contra-Remonstrant. Dat is wel reghel recht teghen de wet *Deuteron. 13.* als de predicant wel seydt, die beveelt dat de stadt, daer de Afgoderije inghevoert wordt, deur de scherpte des sweerts vernielt, ende met alles wat in haer is verbannen worde, dat alle haren roof vergadert werde midden op de strate ende al dat met menschen met al met den vyere verbrandt werde, op dat den Heere vande grimmicheyt sijnes toorns afgewendet werde.

Remonstrant. 'T en doet, mijn lieve man: Uwen Wael isser te licht over heen ghelopen. Die wet en spreekt niet van Afgoderije, die in questie of verschil ghetrocken kan worden: Gheensins. Sy spreekt van bekende notoire versaekinghe van den waren Godt en vande invoeringhe van andere vreemde Goden, die in 't volcks Israels noyt ghekent ofte ghe-eert waren als Goden: als blijckt uyt vers. 2.6.7.13. Nu wat een groot onderscheyt ghemaect moet worden, tusschen bekende Afgoderije en die in twijffel ghetrocken wordt, blijckt uyt het exempel *Mosis* in het stuck van blasphemie, daer *Moses* selve niet en wilde van oordeelen, om dat het twijffelachtich was. Maer wilde eerst en al voren den mondt des Heeren alleen vraghen, om seecker te gaen. *Levit. 24.* Ten tweeden, de wet en spreekt aldaer niet van allerley Afgoderije, maer van die Afgoderije, die eerst in een stadt inghevoert wordt, ende die stadt, diese eerst invoert, die ghebiedt Godt dat alsoo ,als in de wet staet, ghehandelt werde: maer van Afgoderije, die nu langh onder een volck inghevoert is gheweest, die onder pretert en schijn van *Christi* woorden staende wordt ghehouden, en van handt tot handt ettelijcke hondert jaren langh op Kindts Kindts Kinderen Ec.

ge-erft is, daer spreekt sy niet van: en daer ist, om de waerheydt te segghen, een ander gheleghentheydt mede: Want wy en souden niet mogen seggen, als in de wet staet, datse Goden invoeren, die noch wy noch onse Vaders noyt gekent of ge-eert en hebbe. Ter contrarien onse Ouders, onse Voor-ouders, van aver tot aver hebben dien Afgodt voor hare Godt ghehouden ghedient en ghe-eert, en dit weten wy. Onse Vrienden, Broeders, Sisters, Maghen en Nabueren doen het selve. Doch ghenomen dat dese wetsprack van eene ende selve Afgoderije, als daer van nu onder ons verschil is. Wat soude dat gheven in dese tijdt? Want dese wet en raect den Christenen niet? 'T was een politijcque wet, die de Joden als Joden alleen aengingh, en daerom met het ophouden van de Jootsche politije oock moet ophouden: Want andersins ist dat wy willen, datse den Christenen nu soo wel verbint als eertijts de Joden, so moetse dan in alle hare deelen en circumstantien hun verbinden, soose leyt. Soo en mach dan niet alleen, maer soo moet oock een Christen nae sijne interpretatie, de Papisten, hare Steden, Huysen, en Hoven, jae alle de Steden, daer eenighe Afgoden-dienaers in woonen, tot den grondt toe verbranden met den buyt, die daer in is, Ec. Sonder eenighe conniventie of ooghluyckinghe. Verbrandt dan vry gheheel *Hollandt*, *Zeelandt*, en alle uwe Provincien, met Dorpen, Vlecken, Ghehuchten, en al datter in is, jae voort by nae de gheheele werelt: Want by nae over al vindt ghy Papisten: Soo soude immers de werelt te deghen Ghereformeert en ghesuyvert worden deur het vyer van uwe suyvere leere. En moet dit aldus gheschieden uyt kracht van dese wet, wat sal dan uwen Walschen Predicant van zijne vrienden, in Vranckrijck, sijne lieve Broeders van *Rochel*, van *Montauban*, van *Sammuyr*, en andere seggen, die niet alleen niet uyt en roepen niet en verbranden de Steden, Ec. daer die Afgoderije in wordt ghepleeght, en daer sy Meesters in zijn, maer selfs mede toe laten, datse in publijcke Tempelen gheleert en gheoeffent werde, jae met eede haer verplichten, datse haer in hare Afgodische diensten vryelijck en onbelemmert sullen laten voortgaen, handt-haven en beschermen? Die soo directelijck teghen soo een expressen Wet Godes doen, kan hy die voor sijne lieve Broeders, voor sijne medelidtmaten, voor luyden houden, die het rechte gheloof hebben, dat deur de goede wercken dadich is? Dit is immers gheen swackheyt, 't is een vrywillighe blijvende moetwil, daer sy gheen afstant van en willen doen, soo dese wet nae de letter, soose leydt, betracht moet worden: Ick dencke, ware hy daer in Vranckrijck, hy soude hun hier in bestraffen? en haer hare werckloose gheloof verwijten, hy soude de eerste zijn, die den brandt in *Rochel* en *Montauban* soude gaen steken, en deur de scherpste des sweerts vermoorde al watter Paepsch ghevonden soude worden. Wat dunckt u Buerman, soude hy niet in corten deur zijn brandenden yver te weghe brenghen, dat den Coningh nu soo veel jaren gheleden niet en heeft konnen te weghe brenghen? Wee dan u, o *Amsterdam* en andere Steden van onse

Lieve Vaderlandt, die soodanighe alarm-slaghers en brandt-klock treckers in het hertjen van uwen staet voedet: Paster op. Sy hebben de toorts in de handt, de poppen legghen ghereet in het herte van uwe Priesters: Siet wel toe, dat haren yver u en uwe steden, niet eens verbrande en verslinde tot den grondt toe. De Wet Godts sal hun perssen. 'T geloof, dat deur de liefde krachtigh is, sal hun so vyerigh ontsteken, ende dat onvermijdelijcke noot-loot vande Predestinatie sal haer soo sterck daer toe dringen, datse het niet en sullen kunnen laten.

Contra-Remonstrant. Buerman, dat peert draest te hart. Mijn hoofd doet mijn seer, als ick sie datter soo veel swaricheden gemenght zijn met het ghene, dat ick meende soo klaer en licht te wesen: Ick sie, ick sie. De Predicanten moghen wel op haer stuck letten, als sy predicken. Sy dienen het wel te over-legghen, te kauwen ende te erkauwen, 't ghene sy segghen willen: Alsser uwe seef en heeckel eens ontrent komt, ghy vinter altijdt veel in te siften en te heeckelen. 'T is al grooten kunst en arbeydt een goet Predikant te wesen. Gantschs vijf en drien, 't komter op aen. Hoe dwars sijanse, dieder soo licht toe-loopen" en't is nochtans Godts stoel, daer immers niet en behoort op te komen, dan dat te voren wel bedocht en wel bewrocht is. Maer wat dunckt u evenwel, Buerman, om sonder passie te spreeken, van het ghene dat hy principalijck voor heeft ghehadt te bestraffen, dat de H. H. Staten hebben goet ghevonden secours van volck en Schepen te senden aen den Coningh van *Vranckrijck* teghen die vande Religie. Sijn dat recht gheloovighe Staten, die hare Broeders hare gheloofs verwanten, hare ghewoghene toeghedaene vrienden helpen vervolgen, vernielen en t'onderbrenghe deur de handt van Afgoden-dienaers? Is dat niet een sonde, die wraeck roept in den Hemel, jae een sonde *die naest by de sonde teghen den heylighen gheest komt*, ghenoeghsaem om den toorn Godes over onse Landt te doen ontbranden.

Remonstrant. Wat sommige particuliere voor-ghehadt moghen hebben, die hier van authours zijn gheweest, of hier teo gheraden hebben, weet ick niet. Hebben sy het ghedaen om haer particulier in't eerst, om alsoo hare pays met *Vranckrijck* te maken, ofte om een plasdanck aldaer te behalen, of om den Rooms-ghesinden een ruyterdienst te doen, om wederom een ruyterdienst van haer te becomen, of om eeninghe andere bysondere oorsaeken, tot het ghemeene beste niet dienende: soo en zijn het seecker gheen rechte noch ghetrouwe patriotten. Maer wat de saecke selve, ofte het senden van secours in't ghemeen aengaet, ick meende en meene als noch, dat het selve aenghemerckt kan worden niet als dienende teghen die van de Religie, om daer mede haer of hare Religie te helpen onder-drucken, maer alleen als dienende teghen *Soubize* en sijnen aenhanck, op dat deur hem die vande Religie in gheen meerder noodt of perijckel ghebracht soudén worden.

Contra-Remonstrant. Maer Buerman, *Soubize* is een van de principaelste van die vande Religie van *Vrankrijck*, jae met zijn Broeder

Rohan by nae d'eenighe van qualiteyt, daer op die vande Religie haer verlaten moghen.

Remonstrant. Dat weet ick wel, dat hy vande Religie is, maer ick vraghe, of dit zijn laetste seyt, en bestaen, het feyr en bet bestaen is van die van de Religie? Hebben die vande Religie *Soubise* last ghegheven? hebben sy zijn stuck gheadvoveert en toeghestaen? Is hy uyt eenighe noodt daer toe ghedronghen gheweest, eer dat hy 't consent van die vande Religie konde bekomen? Ter contrarien, ick verstae en ick weet, dat het meestendeel vande Kercken van *Vranckrijck* dit stuck van *Soubise* opentlijck voor den Coningh selve hebben ghedesadvoveert, dat de Ghedeputeerden generael vande Kercken 't selve, als buyten haer weten of toedoen, jae met haer groot onghenoeghen begonnen, verfoeyt hebben, en ghebeden sijne Majesteyt daer aen doch niet schuldich te willen houden noch haer noch de generale Kercken: de klachten, de protestatien, de miscontentementen van hooghen en legghen van die vande Religie geheel *Vranckrijck* deur over dese *Entreprinse* zijn bekend: Elck een weet het.

Contra-Remonstrant. Nochtans en meene ick niet, dat *Soubise* dat op zijn eyghen handt en houtjen soo alleen ghedaen heeft ghehadt.

Remonstrant. Ick oock niet. Sijn particulieren interest en achterstal, dat hy hem meent toe te komen mach wel de eerste oorsaecke zijn geweest, die hem hier toe heeft gestuwt en aengheport: Maer ick achte dat hem van die van *Rochelle* en anderen een hart onder den riem ghesteken is gheweest, om te beproeven of zy door het 't fort *S. Louys* van haren hals niet en souden kunnen krijghen: Want daer wringht haer de schoe: En 't is ghebleken, dat, al hoe wel dat sy in't eerste sulcks niet en wilden schijnen te doen, om eens te dien hoe de windt soude willen wayen, corts daer aen opentlijck haer voor hem en sijn stuck hebben verklaert. Maer andersins wat noot perste haer doch? Worden de edicten niet trouwelijck onderhouden? Hadden sy te claghen, dat sy in de exercitie van hare Religie ghemolesteert ofte verhindert wierden? Worden hare Ministers hare tractementen of pensioenen onthouden of vercort? Worden haer hare Synoden soo generale als particuliere op-gheseyt? Wasser eenigh secreet dessein teghen haer op handen? Gheen van allen. 'T was een tijdt van volle vrede: de edicten waren in haer vigueur. De tractementen vande Ministers volgden den Coningh van *Spangien*. Hy sont ons ghelt en volck te peerde en te voet: Het stuck vande *Valtelline* worden teghen *Spangien* met ernst aenghebonden: *Savoyen* worden gheholpen teghen de Republijcke van *Genues* en onder de handt teghen *Spangien*. Somma daer was gheen reden, gheen noodt, gheen ommesien met allen, maer ter contrary reden van vertrouwen, van sich te verseecken van 's Coninghs gunst en affectie: In desen tijdt, terwijl den Coningh de handen over al vol heeft, selfs tot dienst van die vande

Religie en ons, soo comt *Soubize* in Zee op donderen, even als of hy van *Spangien* selve opghemaectt ware gheweest: valt aen 't schuymen en stelen: neemt 's Coninghs Schepen: staet nae *Blaver*, rooft en buyt wat hem voorcomt, vrient of vyant 'tis hem al eveneens, verschoont niemant, en brengt also *Vranckrijck* in alaem, die vande Religie over al ghelijck op een vleeschbanck, kleyn en groot in duysent schricken en vreesen, laet hem deur gheen brieven, deur gheen Remonstrantien, deur gheen inductien van sijn voornemen beweghen. Wat den Coningh heem voor favorable conditien doet presenteren, wat *Mss. de la Tremoville, Chastillon Ec. de la Forse* voorslaen, watse raden, watse arbeyden, wat de Ghedeputeerden vande Kercken aenhouden, 't is al te vergheeft, hy wilde daer mede deur. Kuyt of Haringh moest hy hebben. 'T moest buygen of bersten: *Rochelle*, dat een wijle tijds sich tusschen beyden hadde ghehouden, in plaetse van den Coningh by tijds te adverteren, als trouwe ondersaten toestaet, versiet *Soubize* van volck, van gheldt, van victualie, van Schepen en allerley Oorlooghs-ghereetschap. Wat dunckt u Buerman, die den Coningh, haren gheallieerden, de handt bieten om soodaninghen man, soodaninghen stadt, teghen te staen en mores te leeren, helpen die den Coningh, op dat hy die vande Religie verdrucken soude?

Contra-Rem. Maer evenwel den Coningh hadde sijn woordt niet ghehouden. 'Tfort voor *Rochelle* worden niet ghedemolieert: dat bleef en blijft daer ligghen als een bril op haer neus: Wat sy suppliceerden, wat sy baden, wat sy den Coningh op sijn Coninghlijcke woorden sommeerden, dat was al te vergeefs. *Remonstrant.* Neemt dat dit al waer zy, daer nochtans veel op te segghen valt, was dat een ghenoechsame oorsaecke voor die van *Rochelle*, om de Wapenen aen te nemen tegen haren Coningh, in tijt van vrede, daer gheen vrees, geen ommesien, gheen achterdencken was? Mochte en moeste daerom *Soubize* een openbaren See-roover worden em de Zee te schuymen met sijns Coninghs gestolene Schepen, vrienden en vyanden, schuldighen en onschuldighen daer mede op't lijf te vallen, om een vetten roof en buyt daer van te halen en sich alsoo met het goet en bloet van sijns Princen ondersaten grof en dick te maken? moeste daerom *Rochelle* een roof-nest worden om van den buyt te deelen en hare Stadt met roof-goederen te verrijcken? Mochte en moeste om dat Fort soo veel onnoosel bloets ghewaecht en ghestortet worden? Wast niet beter gheweest op de gratie des Coninghs te lesven, op sijn Coninghlijcke woort te vertrouwen, van alle rebellie sich te onthoude, om te beter den Coningh tot volbrenghen van sijn belofte te bewegen, als met soodanighe middelen hem te willen daer toe dwinghen? Is dat het werc van vrome, getrouwe, rechte ondersaten va gereformeerde Christenen, van vreedelievende en vredemakende herten? Wil ick u segghen, Buerman? Wie soodanighe luyden voor sijne Broeders, voor zijne medelitmaten, voor zijne mede-erfghenamen in't Coninghrijck

der Hemelen houdt, en 'tghene haer van sijne Overheden ghedaen wordt uyt-krijt als ghedaen teghen Christum, teghen Godt selve, die dunckt my heeft een hoop vleeschelijcke, wreede, rebelle, bloedighe Roovers en Moorders tot sijne Broeders, maeckt *Christum* een hooft van de selve, en de Hemel de throon des alderheylichsten Godts een palays en wooningh van sulcken hoop: Oordeelt nu hier uyt, hoe wel te pas desen uwen *Doucher* van het gheloof, dat met goede wercken altijt vergheselschap gaet, ghesproken heeft, en wat voor een gheloof hy hebben moet, die sulcke luyden voor sijns gheloofs verwanten houdt, en die een goet werck, dat de Overheden ghedaen hebben niet alleen quaet en noemt, maer een sonde, die nae by de sonde in den Heylighen Gheest comt, op de Predickstoel voor het volck en de ghemeente uytroept. Soude hy niet beter hebben gedaen hadde hy *Zoubise* en die van *Rochelle* een degheelijcke predicatie te huys ghesonden, dienende om haer te vermanen van hare schuldighe plicht en ghehoorsaemheyd, tot het aflegghen vande Wapenen, of in cas van weygheringhe de broederschap haer opsegghende, als dat hy sonder eenighe reden soo onbesuyst sijne Overheden lastert en blameert tot prejudicie van hare autoriteyt en regieringhe?

Contra-Remonstrant. 'Tis bedenckelijck. Maer evenwel soo dunckt het my heel vreemt, dat luyden van eenderley Religie malcanderen soecken te verderven, en de handt bieden, jae secours senden van volck en geldt aen luyden van contrarie Religie teghen hare eyghene Religions of gheloofs-ghenoten.

Remonstrant. 'Tis waer, als sy dat doen, om de luyden van eenderley Religie te verderven ter oorsaecke van hare Religie, of hare Vyanden de handt bieden en secours toesenden, om hare afgoderije te vorderen; maer als het om andere oorsaecken gheschiet, jae om sulcke oorsaecken, die met de Religie gheen ghemeenschap hebben, maer niet dan nae rebellie en onghehoorsaemheydt smaken: of als het tot sulcken eynde gheschiet, welck niet dan tot voordeel van de selvighe Religie, die sy hanthaven in haer lant, can strecken, op dat niet het een en 'tander landt verloren en alsoo de geheele Religie onderdruckt soude werden. Wat dunckt u, is dat of qualijck of onwijsselijck gedaen? de 11. stammen der Kinderen Israels maeckten die haer niet ghelijckerhant op om te oorloghen, te strijden, jae om te verderven en uyt te roepen de geheele stamme van *Benjamin*, om den overlast alleen, die sy aen eens armen *Levitens* vrouwe hadde ghedaen? en nochtans waren sy van eene ende selvige Jootsche Religie, vleeschelijcke Broeders ende Mede-erfghenamen van eene en het selvighe beloofde Landt. Leverden sy haer niet tot driemalen den slach en verdelghden syse niet deur de scherpte des sweerts tot de grondt toe? Souden insghelijcks de neghen stammen neit ghedaen hebben ghehadt aen de *Rubeniten*, *Gaditen* en de halve stamme van *Menasses*, om het oprechten van den autaer aen d'overzijde van den Jordaen, ten ware dat sy van hun redelijcke satisfactie hadden bekomen? de ghemeenschap van

Religie moet soo verre niet gaen, dat wy soude openbare misdaden en notoire rebellie voorstaen en verdedighen, ofte den ghenen, die gerechtelijcke die konnen en moghen straffen, secours weygheren, insonderheyt als eene nauwe alliancie ons daer toe verbindt en verplicht: Andersins, als de particuliere eensinnicheyt oft eenstemmicheyt inde Religie ons daer toe soude verbinden, hoe veel meer behoort ons dan de Christelijcke Religie in 't generael te verbinden om alle oorloghen teghen malcanderen, als oorloghen, die teghen *Christum* selve en sijne Religie ghevoert worden, te schuwen, te vlieden en te verfoeyen? En moet die gheschieden, wat sullen dan de oorloghen zijn, die om de Religions suyperheyt quansuys, sonder eenighe aendere oorsaecken aenghenomen worden teghen den vromen, onnooselen, onschuldighen, om die te verdrucken, te vervolghen en uyt te roeyen? Sal de sucht, die wy draghen tot de suyper Religie, soo veel by ons ghelden, dat wy die ghene, die met ons daer van professie doen, niet moghen helpen straffen, al ist dat sy notoire sonden, grouwelen en rebellien plegen? en sal de Christelijcke Religie soo veel niet vermoghen by ons, dat wy die ghene, die met ons daer van professie doen, verschoonen, helpen en de handt bieden, jae die niet helpen verdelghen en uytroyen, al ist datse vrome Godtvruchtighe, Christenen, trouwe ondersaten en mewarighe Burghers en inghesetenen met ons zijn? Dat is jammerlijck. Hoe verre ist nu verlopen met onse Ghereformeerde Christenheyt.

Contra-Remonstrant. Wat de alliancie aengaet, die wy ghemaect hebben met *Vranckrijck* die bekenne ick dat ons vry wat verbindt. Wy hebbense met Godt en met eeren moghen maken; maer even wel wy moeten toesien, dat wy die willende onderhouden, d'alliancie, die wy met Godt ghemaect hebben, die voor gaet en die meerder by ons ghelden moet als dese, niet te cort en doen, veel min verbreken ofte daer teghen doen.

Remonstrant. 'T is waer, maer als quade luyden ghestraft worden Godt gheef van wat Religie datse professie doen, soo en kan soo en wordt de alliancie met Godt niet verbroken, maer betracht: Maer seght my doch Buerman, hoe verstaet ghy dit met uwen Predicant, dat wy de alliancie met *Vranckrijck* wel hebben mogen maken, en nochtans hier inne den Coningh niet te willen en behoorden te zijn. De alliancie, die wy met den Coningh maecken, streckt die ergent anders toe, als om van hem secours en assistentie te verwerven teghen den *Spangiaert*?

Contra-Remonstrant. Neense trouwen. Wy en hebben anders geen ooghemerck.

Remonstrant. Moghen wy wel in goeder conscientie den Coningh versoecken tot sulcken alliancie en met redenen sijne Majesteyt daer toe beweghen?

Contra-Remonstrant. Waerom niet? 'T vertrouwen, dat wy op Godt hebben, en sluyt niet uyt het gebruyck van menschelijcke hulpe.

Remonstrant. Den Coningh van Vranckrijck is die niet volkomelijck van eenderley Religie, gheloof, en ghevoelen met den Coningh van *Spangien*? Sijn sy beyde dan niet soo wel Broeders, lidmaten van een en het selvighe lichaem, ghelijck als ghy met die van *Rochelle* zijt?

Contra-Remonstrant. Jae. Daer en is gheen onderscheyt.

Remonstrant. Moghen wy dan wel versoecken den Coningh van Vranckrijck, dat hy ons helpe, die van contrarie Religie met hem zijn, jae die wy hem houden soo wel voor een Afgoden-dienaer, als den Coningh van Spangien, teghen den Coningh van Spangien, zijn gheloofsverwante, zijn Broeder, zijn medelidhmaet in eene ende selvighe Religie?

Contra- Remonstrant. Daer mach hy voorsien.

Remonstrant. Dats de vraghe niet: Maer of wy wel moghen in goeder conscientie versoecken den Coningh, dat hy *Christum* selve in sijne leden, *Christi* Religie in hare belijders, Christi in sijne Huysghenoten (want daer voor houdt hy de *Spangiaerts*, soo veel hare Religie aengaet) vervolghe, en dat deur de handt der gener, die hy houdt *Christi* vyanden, jae doodelijcke vyanden te zijn van weghen hare Kettersche Religie? Seecker, Buerman, moghe wy dit doen met een goetd ghemoet, waerom soudē wy niet moghen reciproce beloven 't selve te doen, alst soo te pas komt teghen luyden van onse Religie? Een van beyden, of wy en moghen gantsch gene alliancie met *Vranckrijck* maken, of wy moetense reciproce maken, 'tenzy wy ons selven willen tot een spot en schimp maecken met een alliancie, die slot reden heeft.

Contra-Remonstrant. Wat wilt ghy dan, Buerman, dat wy, alle alliancie *Vranckrijck* behooren op te segghen? Want 't is beter gene als een onrechtveerdighe.

Remonstrant. Neen ick gheensins. Ick wil alleen te verstaen gheven, dat, als wy soo soudē het stuck insien, als uwen Wael doet, dat wy niet anders in effecte soudē doen, dan de alliancie of opseggen of spottelijck maken.

Contra-Remonstrant. Willen wy dan datse blijve en duer hebbe, soo moetse onrechtveerdich zijn ten weder zijden.

Remonstrant. Gheensins. Den Coningh wordt van ons versocht om de alliancie te maken en te onderhouden teghen *Spangien*, niet om dat de Religie van hem ghehouden wordt oorsaecke van den oorlogh tusschen ons en *Spangien*, maer om andere redenen van Staet, die hy in conscientie verstaet billijck te wesen. Soo können wy oock hem hulpe en trouwe beloven teghen die ghene, die wy verstaen dat rechtveerdighe oorsaecke hem gheven tot den oorlogh, wie datse oock moghen zijn, al warent luyden van onse eyghene Religie.

Contra-Remonstrant. Wel dat is klaer. Ghy helpt my weder te rechte. Soo dunckt my verstaē ick het oock: Ick sie wel, onse Predicante gaen te scherp en te grof: Sy soudē het spel verbrabbelen, saten

sy aen 't stuer: Evenwel soo prijse ick haer, datse soo vry moedich detven spreken op de Predickstoel voor hare Broeders en de Overheden op haer seer tasten.

Remonstrant. 't Is met stout spreken en schempigh overhalen niet te doen. Dat kan een waeghdragher, sleper en waghenaer soo wel doen, als een Predicant; de sonden te bestraffen is prijsselijck, dat kan niemandt haer qualijck afnemen. Hoe sy dat meer doen, hoe yverigher, hoe beter: maer die zijn Overheden bestraffen sal van sonden voor het volck, die moet wel toesien.

Contra-Remonstrant. Waerom? Een Predicant is gheen onderscheyder der personen, hy moet gheen menschen soecken te behaghen, hy moet gheen stomme hondt worden: Grooten en kleynen moeten even swaer by hem wegghen, in materie van sonden en misdaden.

Remonstrant. 'T is waer, ick stae het u toe. Maer de sonden, diemen zijn Overheydt te laste leyt, daer moet men voor eerst en voor al wel van versekert zijn dat het sonde zijn, en hoe swaer sy zijn. Want anders is het te ghevaerlijck voor hare autoriteyt, die daer mede by het ghemeene volck in kleynachtinghe wordt ghebracht, en 't is oock ghevaerlijck voor de autoriteyt des genen, diese bestraft: Ten tweeden het moeten bekende, notoire, openbare sonden zijn, die alle de werelt bekennt zijn, en van alle de werelt voor grove bestraffelijcke sonden ghehouden worden. Want anders het respect, datmen de Overheydt schuldich is, vereyscht, datmen haer in't particulier gae Remonstreren, 't ghene sy niet en verstaen dat sonden zijn, op dat sy het verstaen moghen en daer en tusschen die voor het ghemeen, soo veel doenlijck is, verborghen houde.

Contra-Remonstrant. Dat heeft zijn bescheyt: Vrymoedigheydt en sluyt de voorsichticheyt en billickheyt niet uyt. 'T is redelijck, dat ghy segt.

Remonstrant. 'T waer te wenschen, Buerman, dat uwe Leeraers dit wel bedochten en 't contrarie niet en deden. Ghelooft my vryelijck: Van haer en haren Predickstoel comen wel de meeste sonden onder ons, daerom de Heere moghelijck ons dus plaeght. Letter op: de Spring-ader van allen sult ghy daer vinden, daer ghy meent dat alleen de remedie van daen komt. Let, bid ick u, alleen eens met aendacht op hare Predicatie 'T zijn anders niet als swavelstocken, om den brandt op de Stadthuysen, in de Kercken en deur het Landt te stoocken en te voeden, om de goede ghemeenten in gheduerighe twee-spalt, bitterheydt en verwoetheydt teghen malcanderen te houden, om 't grau gaende maken, of teghen hare eyghene Medeburghers of teghen hare Magistraten. Sijnder, die wat soeter en moderater gaen in hare Predicatie, die worden terstondt ghesuspecteert, dat sy een gortjen op haer tongh hebben. Tenzy sy mede huylen met de Wolven ende krijten met de krijters, sy worden terstondt vuyl ghekeurt, en eyndelijck moeten sy 't hock uyt. De Exempelen zijn t'Amsterdam en elders notoir. DOch wat wil ick u wijsen op de Pre-

dicatien, die daer henen gesejdt en in de lucht gespreyt worden. Siet, bid ick u, eens na die vier ongoddelijcke Boeckjes, die onlanghs van haer of van de hare *t'Amsterdam* gedrukt en in't licht gegeven zijn: Te wete, de gedruckte Predicatie van *Doucher*, d'Apologie van die Predicatie: de Fransche Apologie voor de gereformeerde Kercken in *Vranckrijk*, De *Verificatie* of Verantwoordinge vande Remonstrantie, in Martio lest-leden vande Gedeputeerden vande Suydt-en Noord-hollantsche Synode over gegeven; daer by noch een andere Remonstrantie van de selven inhoud, en den brief vande Gecommitteerde Raden, onlanghs aen de Steden gesonden, als een seghel is gevoecht en aengheclampt. *Doucher* steeckt met sijne Predicatie de trompet en treckt de alarm klock teghen de Staten en Magistraten, schelt hare actien en lastert hare Regeringhe. De Apologie staet daer by den trommel en dreygt de knodtse op straet te brenghen, soo men de wille van haer Meesters in 't setten en af setten van de Magistraten niet en volght. De Apologie voor de Fransche Kercken steeckt het Vaendel om hoogh, met een devijs, dat met bloedighe letteren gheschreven daer in staet en pronckt, *dat de huyden-daeghse Staten vande Landen de cruelste vyanden en vervolghers zijn, die die vande Religie in Vranckrijck hebben, dienaers vanden Paus, die hem op 't alderghetrouste dienen, en die op 't furieuze arbeyden om de Kercke Godes te vernielen. Welcker doen soo vileyn en sonde soo enorm is, dat een recht Christen en ziele daer van niet en kan spreeken dan met execratie.* Dat klinckt. De libellisten in hare oproerighe en bloedighe Remonstrantie en *Verificatie* slaen den rechten alarm, en in plaetse van dat sy te voren pleghen haren handen met Pilato te wasschen, en te segghen dat de Placcaten niet hare maer Staten werck was, hitsen, rockenen en stoocken sy de Staten op om de Placcaten te executeeren sonder eenighe conniventie. Dat behoort, segghen sy, tot het ampt van Euangelische Harders en Schapen. *Christus* de Heere heeft haer voorghegaen, met zijn gheessel uyt drijvende uyt den Tempel de koopers en verkoopers. Ergo mooghen en meoten de Staten oock gheesselen, verdrijven, vervolghen, verjaghen en verbannen de Remonstranten uyt de Kercken en uyt het Landt: Doen sy het niet, soo zijn 't Libertinen en vry-gheesten, weerdich die van 't grau ghedwonghen werden om haer devvoir te doen. Sy schimpen en spotten met de justitie, die aen de openbare Plonderaers gheoeffent is. Sy schelden en blasphemeren hoogh en leegh, die teghen dat Godtloos grau haer ghestelt hebben. In Somma roepen niet anders als moordt en brandt. Ghy volght haer blindelinck, maer siet toe.

Contra-Remonstrant. Hoe dus Buerman?

Remonstrant. Uwe Herder en Leeraers zijn blinde Leyts-luyden: Sy doelen en dollen in haren schijn-yver. Den yver van Godes huys schijnt haer te verslinden, en inder daet so verslinden sy met haren yver beyde Godes huys en onse Lieve Vaderlandt. Sy noemen de deugh-

den sonden, de sonden deughden, het goet quaedt, het quaedt goet, licht duysternisse, en duysternisse licht: Sy segenen diese behooren te vloecken, sy vloecken diese behooren te segenen: Sy bidden teghen die ghene, daer sy behooren voor te bidden: Sy hebben lief, sy koesteren, sy vleyen en Pluymstrijcken al die ghene, die met hare dollen yver uytmyten, hoe snoode, hoe vuyle, hoe eerloose Boeven het oock zijn. Sy haten, sy vervolghen, sy bannen, sy raden te vanghen te spannen, te verdrucken, die haer ongebonden yver niet volghen, al zijn het schoon de Godtvruchtichste luyden. Sy zijn vol bitterheyts en gals, en stampen daghelijcks hare toehoorders ghelijcke bitterheydt en onversoenlijckheydt in 't lijf. 'Tgheheele landt waechter af. Sy roepen, sy krijften, sy Propheteren, sy raden, sy schreeuwen niet dan vervolginghe, vervolginghe, vervolginghe. Ghedachten van vrede komen niet eens in hare herten. Hare zielen walghen daer van: In hare weggen is niet dan vernielinghe en ellendicheyt. Den wegh des vredes en kennen sy niet. Conquesten van vreemde verre gheleggen landen, veroveringhe van steden en forten, inbrenginghe van de schatten en thresoren van uyttheemse Coninghrijcken, moordtdadighe velt en waterslaghen, bloedighe victorien dat zijn hare herten wenschinghen: Hoe bloedigher hoe beter, daer hopen daer verlanghen sy na, daerom bidden sy, daer mede verheughen en vermaecken sy haer. Droomen van een hoop herseloose menschen ghelooven sy, jae nemense graegh aen, alsse alleenlijck van victorien en triumphen Propheteren, al soudemen heel Duydtslandt deur door het bloedt tot de enklauwen gaen. Dat hooren sy met lust, met vermaeck en hertenvreughde aen. Aen de Heere 't Landt soodanighe Victorien gunt, so ist gheseghent, soo is Godt met het Landt, al waren de victorien met het bloedt harer borgheren en Christenen vleesch besoedelt, als waer haer landt het Godtlooste Landt ter wereldt. Die seggheninghen nemen sy dan noch tot voetsel van hare Tyrannije over hare vrunden en medeburgheren, als of Godt met het Landt niet, dan moeten de onnoosele het ghelagh betalen, met haer bloedt moet dan haren Godt weder ghepaeyt worden, die sijnder dan oorsaek van, dan ghebreekt het aen yver om die te verdrucken en uyt te roepen; dan suppliceertmen, dan remonstreertmen, dat de schuldt daer in ghelegen is, datmen de suyvere Religie niet ghenoech handthaeft, en de Placcaten niet strenghe ghenoech en executeert. Dan maecktmen vande Overheden een hoop Libertinen, een hoop Atheisten; dan moetender die uytghefist zijn en rechte yveraers in haer plaetse ghestelt worden, soudt wel gaen, en als dieder in zijn, dan wordt het Landt grof en dick bestolen, de armen haer goet en bloedt opghesooghen, de aelmoessen, o grouwel gherooft, en evenwel dan verschoontmen noch hare schelmstucken met haers gheloofs suyverheyt en yver voor de waerheyt. Sy maecken vast en biddaghen d'een op den ander, en sy hebben de handen vol bloets en moetwils van hare medeborgheren:

sy staen met vuysten hare Broederen, en bidden Godt, dat hy haer doch niet en slae. Sy aken vanden op banden, jock op jock, last op last, om haren naesten te beswaren en haer daer onder te doen suchten en smooren, en sy soecken verhoort te wesen, op dat het Spaensche jock, de Spaensche vanden, den Spaenschen last 't Lant, dat is haer niet en drucke. Sy Pluymstrijcken de machtige, de gheweldighe, de grooten in den lande, die haer een ruyterdienst doen in het onderdrucken der onnooselen. Sy en vercondighen de roovers, plonderaers, straet en stadtschenders hare sonden en grouwelen niet. Sy hitsense op. Sy troosten en stercken haer, als trouwe voorvechters voor de suyperheyt ende Placcaten. Vallen sy in handen van de justitie, sy weygheren voor haer te bidden, als voor misdadighe. Sy schelden de justitie, die teghen haer gheoeffent wordt. Sy lasteren de helden, die haer daer teghen met mannelijcke couragie stellen. Sterven sy, sy sendense ghetroot nae den Hemel, en voor de pijn, die sy hier lijden, beloven sy haer de eeuwighe vreuchde. De vrome en oprechte Christenen, welckers schoen-riemen sy niet waerdich zijn te ontbinden, verstooten sy, schavotteren sy, bannen sy van haer en ghevense den Duyvel over. Sy lacchen in hare vuysten, sy juychen en ginnicken, als hare huysen gheplondert worden, als hare Herders met kluysters en boeyens ghevanghen ghevoert en eeuwich tusschen 4. mueren levendich ghedolven worden, sy verradense selfs met een hert en lust, en zijn droevich als hare verraderije mislukt. Dese grouwelen doen sy, en daer voor yveren sy. En hier en tusschen hebben sy by nae deurgaens gheladen op een niet, niet op wat. 'T is hier van vry exercitie te verleenen voor luyden van andere ghesintheden: 't is daer vande Joden vrye Synagogen toe te laten. 'T is hier van het reysen op Sondaghen of Sabbathen, soo sy het noemen, daer van 't voorstaen met Koopmanschappen Ec. toe te laten, dat sy klaghen. Hier op hebben sy 't principalijck gheladen. Dese dinghen wegghen sy als loot en die andere grouwelen doen sy en prijsense. Sy siften een mugghe en de Kemel swelghense deur.

Contra-Remonstrant. 'T zijn bedenckelijcke dinghen Buerman. Maer wat ist: Onse Leeraers houden voor gheen sonden 't ghene ghy wilt datse voor sonden moeten houden. Sy meenen wel te doen en daerom yveren sy daer in.

Remonstrant. Dat is waer. Daerom blijft hare sonde, en haer en 's Lants onheyl naerdert. Och waren sy blindt! Maer sy meenen dat sy sien, daerom willen syder by blijven en mee deurgaen, al soude het onderste boven komen, en 't landt daer van waghen: Hadden sy de alderminste lust of treck om de waerheydt te leeren, om op Christi gheboden sorchvuldelyck te letten, om hare doen en laten op den leeft van het Euangelium soo wel als van *Mosis* Wet te passen, sy soudent haest sien, waer sy ghelogeert zijn, hoe verre dat sy verdoolt zijn, dat sulcke hare wercken, als sy pleghen, gheen cleyne, maer doodelijcke, roepende en schreyende sonden zijn, daer deur den vromen

let op! twee keer een pagina 56, maar geen pagina 57!

en rechtveerdighen uytgheparst worden bittere tranen, gheduerighe suchten en kermen over haer: Wy weten hoe kostelijck dat soodanighe tranen by Godt zijn, dat sulcke onverdient suchten wraeck roept in den Hemel ende den jaeloerschen Godt tot toorn verweckt, al ist dat de vromen hem om vergiffenisse bidden en nacht en dagh met hare gebeden hem in de roede vallen, hare tranen geldenmeer by den rechtveerdighen Godt als hare ghebeden. Want gheen swaerder sonde voor Godt als vrome, Godtvruchtighe menschen te verdrucken. Daer behoeft gheen gheleertheyt gheen subtiliteyt toe, om dat te verstaen. 'T gaept als een oven. Dat openbare plonderinghen van huysen, Kerck en Landt-dieverijen, fameuse Landt en Zee-roovers, vervloecte, onnoodighe, onnutte, onredelijcke Oorloghen opentlijck behooren bestraft te worden, weet elck een tot een Kindt toe. Nu wat doet desen uwen Wael? Isser wel een eenigh woordt in sijne Predicatie van *Soubises* rebellie en rooverijen? Van des wetteloosen en ongoddelijcken *Mansvelts* wreetheden, schenderijen en roverijen? Van des *Dollen Hertoghs* onghesondene, oncuysche, dertele woesticheden? Nerghent: Hy heeft het alleen op de Staten gheladen, die hebben het speck alleen by nae gheeten, daerom dat sy den Coningh van *Vranckrijck* secours toeghesonden hebben teghen *Soubize*, dat is de sonde, die nae by de sonde teghen den heylighen Gheest komt. Daerom sal de vloeck over het landt komen. Wat secours dat sy anderen ghesonden hebben, schoon de grouwelijckste menschen en verwoesters vander aerden, dat is al wel ghedaen, alst voor de Kerck en teghen den *Spangiaert* maer is: dan kan 't gheen sonde zijn. Alst tot oppressie van de Remonstranten hare mede-burghers tot bearinghe van de ghevankenissen van hare Leeraers alleen streckt, dan kan't gheen quaet, dan mach het wel deur den beugel. Somme 'tis al goet, alst hare Kerck alleen nut is. Die niet al willens blindt en is, die kan wel sien dat dese dinghen de swaerste en grofste sonden zijn, die weerdichtst zijn aenghetast te worden, jae die noodichst en nutst bestraft souden worden: Want Godt selve seyt, *wilt ghy weten, welcke een rechte vasten sy, dat ick verkoren hebbe, Latet los den ghenen, die ghy t' onrecht ghebonden hebt, laet ledigh die ghy beswaert, gheeft vry die ghy dringht: neemt wegh allerley beswaringhe. Dan sal uwe licht hier voort-breken als den dagheraedt ende uwe ghenesinghe sal schiellijck als een lieffelijcke loot uytspuyten, uwe gherechticheydt sal voor u henen gaen. Dan sult ghy bidden en Godt sal u verhooren.* Ten is met een generale vermaninghe tot afstandt van sonden niet te doen. Daer moet gheparticulariseert zijn. Ten is oock met dese ofte die sonde te bestraffen alleen niet te doen. Sy moeten alle ghebetert worden: de grofste zijn de doodelijckste. Een is ghenoegh om een staet in ongheluck te brenghen ende een ziel in de doodt. Wee den genen, die schuldich zijn die aen te wijsen en diese bedecken. Dubbel wee over die diese verbloemen en verschoonen. Wee aller ween

over die ghene, diese prijzen ende loven. Want dan isser gheen hulpe, gheen raedt toe. Laet u niet abuseren Buerman. 'T gaet u soo wel als ons aen, de roede Godts hanght over onse hooft ghelijckelijck: Volght niet uwe blinde leydtsluyden, su en wijsen u den rechten wegh niet aen, om den slach van die roede t'ontgaen. Siet toe dat ghy beyde te ghelijck niet in de sloot van het eeuwighen verderf en valt en nae u treckt de ruine van onse Lieve Vaderlandt. Uwen armen wachter van Breda wil u leeren alle te samen in de wapenen oeffenen en van u alle gheoeffende ghedetermineerde Soldaten maken. 'T waer beter, dat hy goede sachtmoedige, vriendelijcke Christenen van u maeckte en soo u voorgingh: de beste Trompetters zijn somtijds de alderblootste guylen: vol windts en ydelheyds. Met hare Trompet leydt haer couragie: de blaesbalcken, die 't yver opblasen en branden doen, zijn selve koudt: Die vant 't gheloof, dat vol is van goede wercken, predicken, zijn dickmael soo vol quade wercken, als een ey vol suyvels. 'T is daer mede niet te doen, de spiijker moet op 't hooft gheslaghen worden, sal hy klemmen. De quade wercken moeten uytghedruckt worden sullense beklaght, sullense gelaten, sullense ghebetert worden. Dese zijn met een woordt, de onnoosele, onschuldighe, vrome, Godtvruchtighe luyden, ingesetenen, burgers, vrienden en Christenen vervolghen, verjaghen, vanghen, spannen, bannen, panden, randen, dreyghen, dooden, moorden: Godtloosen, onvromen, boeven, rabauwen, de handt over het hooft houden, verschoonen, helpen, bystaen. Sedert dat ghy dit hebt ghedaen, ist u en ons qualijck ghegaen: Volhart ghy daer in, soo ist gheschapen, dat het u gaen sal, ghelijck als het is ghegaen den ghenen, die ghy om sulcken oorsaeck, na u eyghen segghen, uyt zijn Landen en Erven gestoten hebt, en al de wereldt sal met recht seggen: de Heere is rechtveerdich en alle sijne wercken zijn rechtveerdicheydt. Hy vergelt het Landt nae hare sonde. Want het heeft de selve sonde moetwillichlijck ghedaen, daerom dat ick gestraft hadde den rechter eygenaer: Sy hebben het my bekend menighmael. Hare sonde zy op haren kop en op hare Kinderen.

www.coornhertstichting.nl